

Asta Isotalo

SOSIOEKONOMISEN ASEMAN YHTEYS VAKUUTUSLUKUTAITOON

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Marraskuu 2023

TIIVISTELMÄ

Asta Isotalo: Sosioekonomisen aseman yhteys vakuutuslukutaitoon

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kauppätieteiden tutkinto-ohjelma

Marraskuu 2023

Tämä kandidaatintutkielma käsittelee sosioekonomisen aseman yhteyttä vakuutuslukutaitoon. Vakuutuslukutaito on taloudellisen lukutaidon alakäsite, joka kattaa vakuutuskäyttäytymiseen, -osaamiseen ja -asenteisiin liittyvät asiat. Vakuutukset ovat tärkeässä roolissa ihmisten elämässä, ja ne turvaavat osaltaan ihmisten taloudellista hyvinvointia. Jos vakuutuslukutaidossa on suuria eroja väestön kesken, voi vakuuttamisesta syntyvä taloudellinen hyvinvointi jakautua eriarvoisesti. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää sosioekonomisen aseman osatekijöiden (tulot, koulutus, asumistilanne ja työtilanne) yhteyttä vakuutusosaamiseen sekä -käyttäytymiseen.

Tutkielman teoriaosuus käsittelee taloudellista lukutaitoa käsitteenä ja ilmiönä sekä vakuutuslukutaitoa sen alakäsitteenä. Tutkielman empiirinen tutkimusosuus on luonteeltaan monimenetelmäinen. Tutkimusmenetelmänä hyödynnetään ensin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus kokoaa tutkielman kannalta oleelliset aiemmat kansainväliset tutkimukset ja niiden tulokset vakuutuslukutaidon ja sosioekonomisen aseman yhteydestä. Tutkielman toinen empiriaosuus on luonteeltaan kvantitatiivinen, ja se on toteutettu tilastoanalyysillä SPSS-ohjelman avulla. Toisena tutkimusaineistona hyödynnetään laajaa tilastoaineistoa ”Suomalaisen taloudellinen tietämys 2014”. Kyseisen tutkimuksen otos on poimittu monivaiheisena ositettuna satunnaisotantana yli 18-vuotiaista mannersuomalaisista ja lopullinen aineisto sisältää 1477 havaintoa. Tutkimusaineistosta on valikoitu tutkittavaksi tähän tutkielmaan väitteitä, jotka kuuluvat vakuutuslukutaidon aihepiiriin ja niitä on verrattu tutkimusaineiston taustatekijöistä työtilanteeseen, tulotilanteeseen, asumistilanteeseen sekä koulutustasoon. Näitä vastauksia on käsitelty SPSS-ohjelmalla luoden ristiintaulukointeja, joista on saatu tuloksia liittyen yhteyksiin taustatekijöiden ja vastausten välillä.

Kirjallisuuskatsauksen avulla nostettiin esille kansainvälisiä tutkimuksia, joiden tulosten mukaan koulutuksen ja tulojen matalat tasot ovat yhteydessä heikompaan vakuutusosaamisen tasoon. Aiemman tutkimuksen tulosten mukaan korkeammalla koulutuksella ja tuloilla on positiivinen yhteys myös vakuutuslukuksen muodostumiseen. Tilastoanalyysin tulokset ovat osin linjassa kirjallisuuskatsauksen tulosten kanssa; myös ne osoittavat, että vastaajista suuremmat tulot omaavilla henkilöillä on enemmän vakuutuksia kuin pienituloisilla. Yhteys löytyy myös koulutuksen ja suuremman vakuutuslukuksen väliltä. Vakuutusosaamisen tulokset ovat jonkin verran eduksi suurituloisten ryhmälle, mutta erot eivät ole yhtä merkittäviä kuin vakuutuslukuksen tapauksessa. Toisin kuin kirjallisuuskatsauksen tuloksissa, tilastoanalyysin perusteella koulutuksella ei näyttäisi olevan erityisen suurta yhteyttä vakuutusosaamiseen. Sosioekonomisella asemalla näyttäisi siis molempien menetelmien tulosten perusteella olevan yhteys vakuutuslukutaitoon. Koulutuksen yhteys vakuutusosaamiseen on kuitenkin kirjallisuuskatsauksen perusteella vahvempi kuin tilastoanalyysin perusteella.

Avainsanat: taloudellinen lukutaito, vakuutuslukutaito, vakuutusosaaminen, vakuutuskäyttäytyminen, sosioekonominen asema

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkielman taustaa	5
1.2 Tutkimusongelmat ja rajaukset	6
1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto	7
1.4 Teoreettinen viitekehys	8
2 TALOUDELLINEN LUKUTAITO	10
2.1 Taloudellinen lukutaito käsitteenä	10
2.2 Taloudellisen lukutaidon osa-alueet.....	11
2.3 Taloudellisen lukutaidon merkitys ja mittaaminen.....	13
2.4 Vakuutuslukutaito osana taloudellista lukutaitoa	15
3 KIRJALLISUUSKATSAUS SOSIOEKONOMISEN ASEMAN YHTEYDESTÄ VAKUUTUSLUKUTAITOON.....	18
3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus menetelmänä	18
3.2 Kirjallisuuskatsauksen aineistonkeruu	19
3.3 Vakuutusikäyttäytymisen ja sosioekonomisen aseman yhteys	21
3.4 Vakuutusosaamisen ja sosioekonomisen aseman yhteys.....	24
4 TILASTOANALYYSI SOSIOEKONOMISEN ASEMAN YHTEYDESTÄ VAKUUTUSLUKUTAITOON SUOMESSA	31
4.1 Taustamuuttujat ja niiden luokitus	31
4.2 Vakuutusostokäyttäytymisen ja sosioekonomisen aseman yhteys	33
4.3 Vakuutusosaamisen ja sosioekonomisen aseman yhteys.....	37
4.4 Yhteenvedo tilastoaineistoanalyysin tuloksista	42
5 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	43
5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen, johtopäätökset sekä niiden merkityksen pohdinta.....	43
5.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset.....	46
LÄHTEET.....	48
LIITTEET	52

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.	9
Kuvio 2. Taloudellisen lukutaidon osa-alueet (Rai, Dua & Yadav, 2019).	11

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsauksen sisältämät tutkimukset, tavoitteet, keskeiset tulokset sekä aihepiiri.	20
Taulukko 2. Tuloluokat.....	31
Taulukko 3. Koulutusluokat.....	32
Taulukko 4. Asumislukat.	32
Taulukko 5. Työtilanneluokat.	33
Taulukko 6. Vakuutusten määrä yhteensä -luokat.	34
Taulukko 7. Tulot ja vakuutusten määrä.....	35
Taulukko 8. Koulutustaso ja vakuutusten määrä	35
Taulukko 9. Asumismuoto ja vakuutusten määrä.....	36
Taulukko 10. Työtilanne ja vakuutusten määrä.....	37
Taulukko 11. Vakuutusosaamisen tason luokat.	37
Taulukko 12. Tulot ja vakuutusosaaminen	39
Taulukko 13. Koulutustaso ja vakuutusosaaminen.....	40
Taulukko 14. Asumismuoto ja vakuutusosaaminen	41
Taulukko 15. Työtilanne ja vakuutusosaaminen.....	41

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa

Vakuutusten rooli yhteiskunnan jäsenten elämässä on suuri. Ne turvaavat vakuutettuja riskien realisoituessa, mutta niiden olemassaolon tärkeys tiedostetaan usein vasta, kun niitä tarvitaan. Finanssialan määritelmän mukaan vakuutus turvaa ihmisten, yritysten ja yhteisöjen elämää sekä taloudellista toimintaa (Finanssiala, 2022). Vakuutuksilla on siis olennainen merkitys ihmisten hyvinvointiin, ja niiden olemassaololla voidaan osaltaan turvata väestön hyvinvointia.

Vajaus vakuutustietämyksessä voi tuoda niin rahallisia kuin terveydellisiä tappioita vahingoittuneelle. Väestö ryhmänä on kuitenkin laaja, mikä näkyy myös vakuutusosaamisen skaalassa; osa väestöstä ymmärtää riskinsä ja vakuutustarpeensa, tuntee erilaiset vakuutustuotteet ja -ehdot sekä osaa tehdä perusteltuja vakuutus päätöksiä. Toisilla taas ei ole samanlaista ymmärrystä, tietoa tai kykyä tehdä perusteltuja ratkaisuja vakuuttamisen suhteen. Sosiaaliturvan ansiosta jokainen suomalainen kuuluu sosiaalivakuutusturvan piiriin, mutta tämä turva ei ulotu kaikkeen vakuuttamiseen (Kivisaari, 2018). Osa vakuuttamisratkaisuista jää siis kansalaisten itsensä päätettäväksi. Jos vakuutusosaaminen väestön kesken eroaa, on riskinä, että vakuuttamisesta syntyvä hyvinvointikin jakautuu väestössä eriarvoisesti.

Eriarvoisuus aiheuttaa ilmiönä keskustelua ja on ajankohtainen aihe niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee eriarvoisuuden ihmisten välillä olevaksi vältettävissä olevaksi eroiksi, joka on epäoikeudenmukainen ja eettisesti väärin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2018). YK:n jäsenmaat ovat laatineet kestävän kehityksen toimintaohjelman ”Agenda 2030”, johon kuuluu 17 tavoitetta. Kymmenes tavoite on vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä (Suomen YK-liitto, 2017). Ilmiön tärkeys siis tiedostetaan ja tulevaisuuteen halutaan siltä osin vaikuttaa. THL:n mukaan hyvinvointi- ja terveyseroja pystytään kaventamaan vaikuttamalla niiden sosiaalisiin taustatekijöihin ja eriarvoisuuteen esimerkiksi koulutuksen, tulonjaon tai verotuksen keinoin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2021). Jotta tällaisia keinoja voidaan pohtia käytännön toteutuksessa, tulee ensin selvittää, mitkä tekijät synnyttävät tätä epätasa-arvoa ja eriarvoisuutta väestön joukkoon.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten sosioekonominen asema sekä taloudellinen lukutaito ovat yhteydessä toisiinsa vakuuttamisen osalta. Sosioekonominen asema on käsite, jolla kuvataan henkilön asemaa yhteiskunnassa ja kykyä toimia osana sitä. Tässä tutkielmassa käytetään sosioekonomista asemaa määrittävinä tekijöinä tuloja, koulutusta, työtilannetta sekä asumismuotoa (omistus, vuokra).

1.2 Tutkimusongelmat ja rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälainen yhteys tuloilla, koulutuksella, työtilanteella sekä asumismuodolla (omistus, vuokra) on henkilön itselleen ottamiin vakuutuksiin sekä siihen, kuinka korkea vakuutusosaamisen taso hänellä on. Näin ollen tutkimuksen on tarkoitus vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön ostokäyttäytymiseen vakuutusten suhteen?
2. Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön vakuutusosaamiseen?

Tutkimuksen selkeyden ja mielekkyyden takaamiseksi sosioekonominen asema on tässä tutkielmassa rajattu määräytymään neljän edellä mainitun määrittävän tekijän pohjalta. Nämä ovat tulot, koulutus, työtilanne sekä asumismuoto. Käsitteen rajauksessa on hyödynnetty Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmää (2021). Määritelmän mukaan sosioekonominen asema koostuu osin aineellisista voimavaroista, ja osin edellytyksistä, joita näiden aineellisten voimavarojen hankkimiseen tarvitaan. Aineellisiksi voimavaroiksi on määritelty omaisuus, tulot sekä asumistaso, joista tässä tutkielmassa hyödynnetään kahta jälkimmäistä. Edellytyksiksi taas on luokiteltu koulutus, ammatti sekä asema työelämässä, joista mukaan tutkielmaan on valittu koulutus sekä asema työelämässä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2021).

Koska tutkielma käsittelee nimenomaan vakuutusosaamista ja -käyttäytymistä, on ostokäyttäytyminen rajattu henkilön vakuutus päätöksiin eli siihen, mitä vakuutuksia hänellä on itsellään tai taloudessaan. Tutkimuksessa ei siis tarkastella ostokäyttäytymisen muita seikkoja, kuten esimerkiksi ostopäätöksen muodostumista. Tilastoanalyysin otanta koostuu suomalaisista vastaajista, eli tältä osin tutkimus on rajattu Suomeen. Kirjallisuuskatsauksessa ei tällaista maantieteellistä

rajausta ole toteutettu, vaan mukaan on pyritty saamaan tuloksia tasaisesti eri maantieteellisiltä alueilta.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tämä tutkimus toteutetaan monimenetelmällisenä tutkimuksena, jossa on mukana sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen osio. Ensin toteutettiin kvalitatiivinen kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa koottiin tutkielman kannalta merkittävien aiempi tutkimus ja sen tulokset. Kirjallisuuskatsaus koettiin toimivaksi menetelmäksi, sillä sen avulla saadaan kattavasti vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin myös kansainvälisellä tasolla. Kirjallisuuskatsauksen tyyppiä valikoitui narratiivinen katsaus, sillä sen avulla voidaan antaa laaja katsaus aiheesta ja kuvailla sen kehitystä (Salminen, 2011). Narratiivisella katsauksella pystyttiin siis keräämään yhteen aiempaa tutkimusta ja analysoimaan saatuja tuloksia. Kirjallisuuskatsauksesta menetelmänä kerrotaan tarkemmin luvussa 3, jossa esitellään myös katsauksen tulokset.

Kirjallisuuskatsauksen lisäksi tutkimuskysymyksiin haluttiin löytää vastauksia tarkemmin myös Suomesta, ja näin mahdollistaa myös tietynlainen vertailu suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten välillä. Toiseksi menetelmäksi valikoitui kvantitatiivinen tilastoanalyysi, jonka aineistona hyödynnettiin Kalmin ja Ruuskanen tutkimusaineistoa ”Suomalaisten taloudellinen tietämys 2014”, joka on toteutettu survey-menetelmällä. (Kalmi & Ruuskanen, 2016). Määrällinen tutkimus antaa menetelmänä yleisen kuvan muuttujien välisistä suhteista ja eroista vastaten kysymykseen kuinka paljon tai kuinka usein. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan numeerisesti, eli tutkittavia asioita kuvaillaan numeroiden avulla. Saadut tulokset esitetään numeroina, ja ne tulkitaan sekä selitetään sanallisesti. (Vilka 2007).

Hyödynnettävä survey-kysely kartoittaa suomalaisten näkemyksiä sekä tietämystä taloudesta. Tutkimuksen lähtökohtana on OECD:n kehittämä kysely, jonka pohjalta vastaajien tietämystä on selvitetty erilaisten teemojen avulla; raha-asioihin liittyvät asenteet, finanssiosaaminen sekä luottamus talouteen liittyviin asioihin ovat esimerkkejä kysymysten teemoista (Kalmi ja Ruuskanen, 2016). Tilastokeskus määrittelee survey-tutkimuksen suurehkoon määrään satunnaisotannalla valittuja tutkimuskohteita kohdistuvaksi ei-kokeelliseksi tutkimukseksi, joka on toteutettu kysely- tai haastattelumenetelmällä, mikä kuvaa hyvin kyseistä, tässä tutkielmassa hyödynnettävää aineistoa (Tilastokeskus).

Toteutus on OECD:n suositusten mukaan tehty kasvokkain tapahtuvana kyselytutkimuksena, ja sen on suorittanut TNS Gallup Vaasan ja Tampereen yliopistojen toimeksi antamana (Kalmi & Ruuskanen, 2016). Lopullinen aineisto sisältää 1477 vastaajaa ja 234 muuttujaa. Otantaan kuuluvat yli 18-vuotiaita mannersuomalaiset, jotka on poimittu monivaiheisen ositetun satunnaisotannan kautta. Ensimmäisessä otannan vaiheessa kohdehenkilöt on jaettu maakuntajaon perusteella suuralueisiin. Toisessa vaiheessa määrä on jaettu kuntatyyppeihin eli pieniin ja suuriin kaupunkeihin sekä kolmeen eri maaseutukuntatyyppiin. Kolmannessa vaiheessa jokaisesta tutkimuskunnasta on valittu satunnaisesti lähtöosoitteita, ja tehty haastatteluja lähtöpistejärjestelmällä. Lähtöpisteistä edeten on tehty enintään kahdeksan haastattelua, ja jokaisesta haastattelun kohteena olevasta on pyritty rekrytoimaan se henkilö, jolla on seuraavana syntymäpäivä. (Kalmi & Ruuskanen, 2016).

Tässä tutkielmassa tutkitaan puhtaasti vakuutusikäyttäytymistä ja -osaamista, ja keskitytään näin ollen vain valikoituihin lomakkeen kysymyksiin. Kysymykseen ”Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön ostokäyttäytymiseen vakuutusten suhteen?” pyritään löytämään vastaus kysymysten Q4 (14–20) vastauksilla (liite 2). Näissä kysymyksissä tiedustellaan, mitä vakuutuksia vastaajalla on tai on ollut aiemmin. Toiseen tutkimuskysymykseen, eli ”Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön vakuutusosaamiseen?” on tarkoitus löytää vastaus analysoimalla kyselylomakkeella olevien väitteiden Q15(1–8), Q17, Q18 sekä Q19 vastauksia (liite 1). Näissä kysymyksissä esitetään erilaisia väittämiä liittyen vakuuttamiseen, vakuutustuotteisiin ja -ehtoihin.

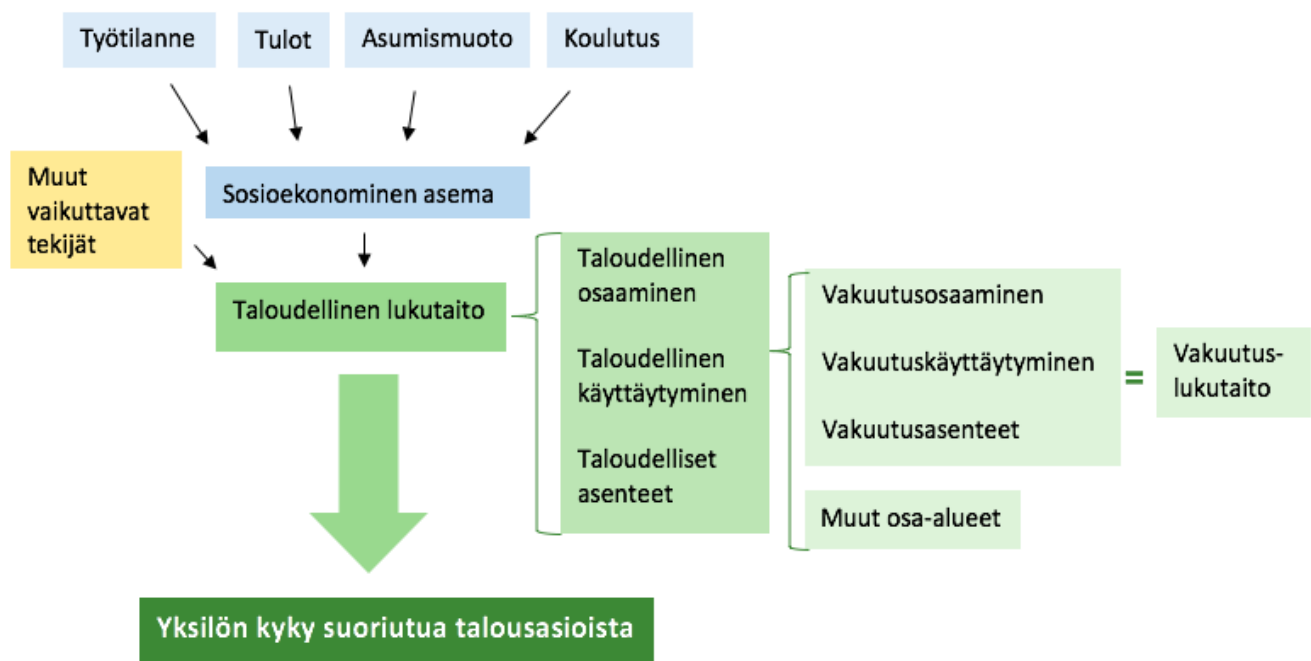
Taustamuuttujina tässä työssä ovat työtilanne, tuloluokka, koulutus sekä asumismuoto. Tarkoituksena on selvittää eri taustamuuttujien yhteyttä tietyn tyyppisiin vastauksiin ja tätä kautta saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tutkimusmenetelmänä käytetään tilastointiohjelmaa SPSS:ää, jonka avulla muodostetaan ristiintaulukointeja eri tekijöiden välillä. Vakuutusosaamista mittaavista kysymyksistä ja niiden vastauksista muodostetaan summamuuttujat; esimerkiksi kaikkiin kysymyksiin oikein vastanneet saavat ns. korkeimman arvon muuttujan. Tilasto-ohjelman käyttämisen tavoitteena on saada selville eri tekijöiden välisiä yhteyksiä ja tätä kautta vastata tutkimuskysymyksiin.

1.4 Teoreettinen viitekehys

Tutkielman teoriaosuus käsittelee taloudellista lukutaitoa sekä aiempaa tutkimusta taloudellisen lukutaidon alakäsitteen vakuutuslukutaidon ja sosioekonomisen aseman yhteydestä.

Taustateoriaosuudessa avataan taloudellista lukutaitoa käsitteenä sekä sen merkitystä yksilölle sekä yhteiskunnalle, ja käydään läpi sen osa-alueet. Tässä osiossa käydään myös läpi vakuutuslukutaito ja sen piirteet. Kuviossa 1 nähdään, että taloudellinen lukutaito sisältää vakuutuslukutaidon käsitteen, ja taustateoriaosuudessa käydäänkin läpi tarkemmin taloudellisen lukutaidon muodostuminen. Tulkintateoriaosuutena sekä osittaisena menetelmäosuutena toimii narratiivinen kirjallisuuskatsaus, joka tarkastelee vakuutuslukutaidon ja osittain myös taloudellisen lukutaidon aihepiiristä tehtyjä tutkimuksia Suomessa ja ulkomailla, ja joissa näkökulmana on jollain tapaa ollut sosioekonomisen aseman yhteys lukutaidon muodostumiseen. Empiriaosuudessa hyödynnetään tutkimusaineistoa ”Suomalaisten taloudellinen tietämys 2014” (Kalmi ja Ruuskanen).

Kuviossa 1 nähdään tutkielman teoreettinen viitekehys. Yllä kuviossa näkyvät sosioekonomisen aseman käsite ja tekijät, jotka on tässä tutkielmassa valittu määrittämään sosioekonomista asemaa. Tutkielmassa tutkitaan sosioekonomisen aseman yhteyttä taloudellisen lukutaidon alakäsitteen vakuutuslukutaidon tiettyihin osa-alueisiin eli vakuutusosaamiseen ja -käyttäytymiseen Suomessa.

Kuvio 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

2 TALOUDELLINEN LUKUTAITO

2.1 Taloudellinen lukutaito käsitteenä

Taloudellinen lukutaito tunnustetaan laajasti aiempaa tärkeämmäksi perustaidoksi, jota kuluttajat tarvitsevat toimiakseen monimutkaistuvassa taloudellisessa ympäristössä (Atkinson ja Messy, 2012). Usein käsitteestä puhutaan myös finanssilukutaitona, joka asiana tarkoittaa samaa kuin taloudellinen lukutaito. Tässä kandidaatintyössä on päädytty käyttämään selkeyden vuoksi termiä taloudellinen lukutaito. Termejä taloudellinen lukutaito, taloudellinen tietämys sekä taloudellinen koulutus käytetään usein kirjallisuudessa ja mediassa vaihtokelpoisesti ja synonyyminomaisesti (Huston, 2010). Onkin syytä käydä läpi taloudellinen lukutaito käsitteenä ja sille ominaiset piirteet ennen siirtymistä sen osa-alueiden sekä vakuutuslukutaidon tarkasteluun.

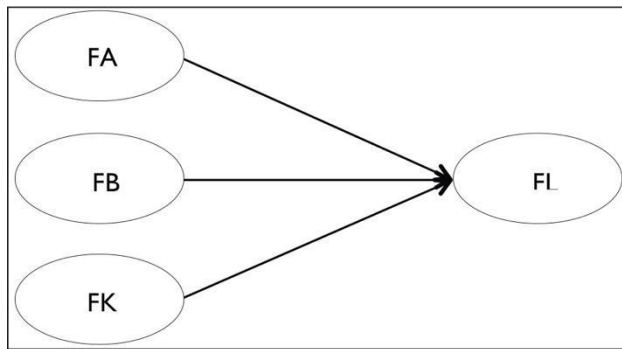
Ennen taloudellisen lukutaidon piirteiden ja määritelmän tarkastelua käydään läpi vielä lukutaidon määritelmä yleisesti. OECD määrittelee lukutaidon olevan tietynlainen kyky ja käytösmalli pystyä ymmärtämään ja käyttämään painettua informaatiota hyväksi päivittäisissä toimissa niin kotona, töissä kuin yhteisössä, jotta voidaan saavuttaa yksilön tavoitteita ja kehittämään yksilön tietämystä ja potentiaalia (OECD, 2000).

Määritelmiä taloudelliselle lukutaidolle on monia. OECD INFE (2011) määrittelee sen olevan yhdistelmä tietoisuutta, tietämystä, taitoja, asenteita sekä käytösmalleja, jotka ovat yksilölle välttämättömiä, jotta hän voi tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä ja saavuttaa taloudellisen hyvinvoinnin. Servonin ja Kaestnerin (2008) mukaan sillä tarkoitetaan yksilön kykyä ymmärtää ja hyödyntää taloudellisia käsitteitä. Lusardi ja Mitchell (2014) määrittelevät taas taloudellisen lukutaidon kyvyksi käsitellä taloudellisia asioita koskevaa tietoa ja tehdä sen perusteella harkittuja päätöksiä taloudellisen hallinnan, omaisuuden lisäämisen sekä velka- ja eläkeasioiden suhteen. Samankaltaisesti käsitteen määrittelee Kalmi (2013), jonka mukaan englanninkielinen termi ”financial literacy” mielletään kyvyksi ymmärtää ja hoitaa omaan talouteensa liittyviä asioita.

Kaikki nämä määritelmät ovat yhteneviä OECD:n lukutaidon määritelmän kanssa; henkilö pystyy hyödyntämään informaatiota omassa elämässään niin, että hän saavuttaa itselleen hyödyllisiä tapahtumia. Vaikka määritelmät eivät ole täysin identtisiä, sisältävät ne kaikki ajatuksen yksilön taloudellisten asioiden ymmärryksestä sekä kyvystä hoitaa näitä asioita. OECD:n oman määritelmän

mukaisesti taloudellinen lukutaito voidaan lisäksi jakaa kolmeen osa-alueeseen, joita ovat taloudellinen tietämys, taloudelliset asenteet sekä taloudellinen käyttäytyminen (Atkinson & Messy, 2012). Seuraavaksi käsitellään edellä mainitut kolme osa-alueetta.

2.2 Taloudellisen lukutaidon osa-alueet

Kuvio 2. Taloudellisen lukutaidon osa-alueet (Rai, Dua & Yadav, 2019).

Kuviossa 1 esitetään, kuinka taloudellinen lukutaito (financial literacy, FI) muodostuu kolmesta osa-alueesta, joita ovat taloudelliset asenteet (financial attitudes, FA), taloudellinen käyttäytyminen (financial behaviour, FB) sekä taloudellinen tietämys (financial knowledge, FK) (Rai, Dua & Yadav, 2019).

Käsitteen taloudellinen ”tietämys” sijasta voidaan käyttää termiä taloudellinen ”osaaminen”, joka asiasisältöisesti tarkoittaa tietämyksen kanssa samaa. Tässä tutkimuksessa käytetään aiheesta pelkästään käsitettä osaaminen selkeyden säilyttämiseksi. Jotta yksilö on kyvykäs tekemään taloudellisia toimia, tulee hänen omata omaa taloutta koskevien asioiden perustuntemus, tietoa finanssipalveluista ja niiden käytöstä sekä niistä mahdollisuuksista, joita hänellä on käytettävissä talouden hallintaa koskevissa kysymyksissä ja ongelmissa (Peura-Kapanen & Raijas, 2009, 8). Peura-Kapanen ja Raijas (2009, 8) mainitsevat myös, että osaamista voidaan toisaalta mitata kuluttajien kyvyllä hakea tarvittaessa apua taloudellisissa asioissa viranomaisilta. Esimerkiksi toimeentulotukea ei välttämättä ymmärretä hakea, eli syy hakemattomuuteen voi olla tietämättömyydessä (Kuivalainen, 2007, 49).

Taloudellista osaamista mitatessa käsitteiden hallintaa tarkastellaan objektiivisten mittarien avulla (Kalmi ja Ruuskanen, 2016). Esimerkiksi OECD:n taloudellista lukutaitoa käsittelevässä

kyselytutkimuksessa osaamista on mitattu esittämällä vastaajille kysymyksiä liittyen korkoon, riskin ja tuoton suhteeseen sekä inflaatioon (Atkinson ja Messy, 2012). Kyseisessä tutkimuksessa taloudellisesti lukutaitoisen henkilön osaamiseen määritellään kuuluvan perustietämys taloudellisista peruskonsepteista sekä kyky käyttää laskutaitojaan taloudellisissa tilanteissa (Atkinson & Messy, 2012).

Toinen osa-alue, taloudellinen käyttäytyminen, kuvaa yksilön tapaa toimia elämässään. OECD määrittelee taloudellisen käyttäytymisen sisältävän päivittäistalouden hallinnan, tulevaisuuden suunnittelun, tietoisuuden talousasioista sekä sopivien finanssituotteiden valitsemisen (OECD INFE, 2011). Henkilön käyttäytymisellä on merkittävä vaikutus hänen taloudelliseen hyvinvointiinsa, ja täten on tärkeää saada tietoa käyttäytymisestä ja ilmaista se taloudellisen lukutaidon mittarein (Atkinson & Messy, 2012). Atkinson ja Messy esittävät (2012), että käyttäytyminen on jopa taloudellisen lukutaidon tärkein elementti.

Peura-Kapanen ja Raijas (2009) kuvaavat taloudellisen käyttäytymisen sekä yhteiskunnan taloudellisiin muutoksiin mukautumisen tapahtuvan kuluttajien ja kotitalouksien toimesta talouden hallinnalla. Yleensä tällä talouden hallinnalla tarkoitetaan päivittäisten raha-asioiden, kuten tulojen ja menojen, hoitamista ja hallintaa sekä säästämiseen, sijoittamiseen ja lainanottoon liittyvien asioiden hoitamista, eli ylivelkaantumisen välttämistä sekä velvoitteista huolehtimista. Talouden hallinta voidaan kuvata yksilön kykynä toimia taloudessaan niin, että hän saavuttaa tavoittelemansa taloudelliset päämäärät. (Peura-Kapanen ja Raijas, 2009.) Onnistunut talouden hallinta on siis ominaisuuksiltaan yhteneväinen aiemmin läpikäytyjen taloudellisen lukutaidon määritelmien kanssa; yksilöllä on päämääriä, jotka pyritään, ja parhaassa tapauksessa myös onnistutaan, saavuttamaan.

Kolmas ja viimeinen taloudellisen lukutaidon osa-alue on taloudellinen asenne. Käsite on selkeästi abstraktimpi ja vaikeammin mitattava kuin aiemmat osa-alueet. Kuten Kalmi & Ruuskanen tutkimuksessaan (2016) esittävät, on tutkimuksessa pohdittava, millä perusteella asenteita voidaan asettaa ”oikeiksi” tai ”vääriksi”. Asenteet ovat kuitenkin tärkeä osa taloudellista lukutaitoa. Jos yksilöllä on esimerkiksi negatiivinen asenne säästämistä kohtaan, vaikuttaa se myös hänen käyttäytymiseensä tällä saralla (Atkinson ja Messy, 2012). Aihe onkin kannattavaa sisällyttää mukaan tutkimukseen hankalasta mitattavuudestaan huolimatta, kuten myös Kalmi ja Ruuskanen (2016) sekä Atkinson ja Messy (2012) ovat tehneet. Atkinson ja Messy (2012) ovat mitanneet asenteita kyselytutkimuksen avulla esittämällä väitteitä liittyen rahaan ja tulevaisuuden suunnitteluun, joilla

ollaan kartoitettu vastaajien mielipiteitä kyseisistä väitteistä ja niiden todenmukaisuudesta omalla kohdallaan.

2.3 Taloudellisen lukutaidon merkitys ja mittaaminen

Kiinnostus taloudellista lukutaitoa kohtaan on ollut kasvavaa. Kalmin (2013) mukaan kiinnostuksen kasvu johtuu esimerkiksi siitä, että vaatimukset yksittäistä kansalaista kohtaan ovat kasvaneet rahoitusmarkkinoiden ja muiden taloudellisten instituutioiden kehittyessä tavalla, joka asettaa vastuuta entistä enemmän kuluttajille. Vakuutusmarkkinat ovat kasvaneet, rahoitustuotteet ovat monimutkaistuneet ja erilaisten tuoteryhmien erot ovat muuttuneet häilyvämmiksi (Kalmi, 2013). Braunstein ja Welch (2002) toteavat, että monimutkaiset finanssimarkkinat vaativat kuluttajalta aktiivista osallistumista, mikäli talouttaan haluaa hallita tehokkaasti. Kiihtynyttä kilpailua seuranneet markkinoiden ja teknologian innovaatiot ovat johtaneet kehittyneisiin markkinoihin, joissa kuluttajille tarjotaan laaja kirjo tuotteita eri tarjoajien toimesta (Braunstein ja Welch, 2002). Kuitenkin tuotteiden laajan kirjon hallitseminen ja oikeanlainen kuluttaminen on osoittautunut vaikeaksi kokemattomille sijoittajille, ja yksilöillä riittää opittavaa taloudellisesta hyvinvoinnista (Lusardi & Mitchell, 2014).

Klapperin, Lusardin sekä van Oudheusdenin (2015) mukaan henkilöt, jotka ovat taloudellisesti lukutaitoisia, osaavat tehdä harkittuja taloudellisia ratkaisuja säästämisen, sijoittamisen, lainaamisen jne. suhteen. Kalmi (2013) viittaa taloudelliseen lukutaitoon tietynlaisena kansalaistaitona. Taloudellisella lukutaidolla onkin keskeinen merkitys niin yksilön omaan elämään, kuin myös yhteiskunnalle ilmiönä.

Pienituloisille ja vähäosaisille parantunut taloudellinen lukutaito tarkoittaa parempia mahdollisuuksia saavuttaa talouskasvun hyötyjä (Batsaikhan & Demertzis, 2018). Vajaudet taloudellisessa lukutaidossa voivat vaikuttaa yksilön omaan tai perheen päivittäiseen talouden hallintaan ja kykyyn säästää pitkän aikavälin tavoitteisiin, kuten omaan asuntoon, korkeampaan koulutukseen tai eläkkeeseen. Tehoton taloudenhallinta voi johtaa myös käytökseen, joka asettaa kuluttajan erityisen haavoittuvaiseksi talouskriiseissä. (Braunstein & Welch, 2002)

Parempi tietämys talousasioista voi vahvistaa yhteiskunnan legitimizeettiiä yksilön silmissä, jos hän ymmärtää markkinatalouden toimintaperiaatteet (Kalmi, 2013). Henkilö saattaa esimerkiksi

ymmärtäessään finanssilaitosten käytänteet ja periaatteet suhtautua niihin myönteisemmin ja toimia tehokkaasti ja asianmukaisesti omien talousasioiden hoitamisessa. Kalmi ja Ruuskanen (2016) tuovat esiin myös yleistyneiden kulutusluottojen lieveilmiön eli maksuhäiriöiden määrän kasvun. Maksuhäiriömerkinnät viestivät nuorten osaamisen puutteista kulutuskäyttäytymisen suhteen (Peura-Kapanen & Lehtinen, 2011). Myös ns. alikäyttöongelmalla, joka seuraa siitä, ettei kuluttaja tiedosta olevansa oikeutettu esimerkiksi toimeentulotukeen ja näin ollen jättää hakematta tukea, on yksilöllisen vaikutuksen lisäksi yhteiskunnallisia kustannusvaikutuksia ja se aiheuttaa julkisen sektorin epätehokkuutta (Kuivalainen, 2007).

Yhteiskunnalle on tavoiteltavaa, että yksilöt muodostavat taloudellisesti hyvinvoivan joukon ja heidän taloudellinen käyttäytymisensä on tehokasta. Talouskriiseissä puutteet taloudellisessa lukutaidossa voivat johtaa valtaviin negatiivisiin heijastusvaikutuksiin, jos talouteen kerääntyy vajaalla tietämyksellä tehtyjä taloudellisia päätöksiä (OECD INFE, 2012). Batsaikhan ja Demertzis (2018) nostavat esille eriarvoisuuden; valtioille, joissa taloudellinen lukutaito on korkeammalla tasolla, on ominaista, että eriarvoisuutta esiintyy vähemmän. Taloudellisen koulutuksen onkin tunnistettu olevan olennainen osa niin yksilön taloudellisia mahdollisuuksia ja kestävyyttä kuin myös koko yhteiskunnan vakaata taloutta (OECD INFE, 2020).

Batsaikhan ja Demertzis (2018) ovat määritelleet taloudellisen lukutaidon olevan merkityksellistä EU:lle kolmesta syystä. Ensinnäkin väestön ikääntyessä eläkejärjestelmän painetta saadaan lievennettyä, jos järjestelmää siirretään enemmän ammattikuntien sekä henkilökohtaisten vakuutusten alaisuuteen. Näin vastuu siirtyy yksilölle, joka voi hyvällä taloudellisella lukutaidolla parantaa päätöksentekoaan. Toisekseen asuntolainat muodostavat valtavan osuuden talouksien kokonaisvelasta euroalueella. Velkaantumisen vaikutuksien tiedostaminen ja taloudellisen lukutaidon merkityksen ymmärtäminen on tärkeää erityisesti nuorille, ensiasunnon ostajille sekä pienituloisimmille. Kolmanneksi taloudellisen lukutaidon olemassaololla on negatiivinen yhteys köyhyyteen, eriarvoisuuteen, sosiaaliseen syrjäytymiseen sekä sosiaaliseen liikkumattomuuteen eli luokkahyppyjen puutteeseen. Taloudellinen lukutaito voi siten auttaa saavuttamaan talouskasvun etuja ja olla osana inkluusiivista kasvua EU:ssa. (Batsaikhan & Demertzis, 2018.)

OECD INFE:n (2012) mukaan taloudellinen lukutaito tunnistetaan nykyään yleisesti avaintaidoksi elämässä ja tärkeäksi osaksi taloutta sekä taloudellista vakautta ja kehitystä. Tätä lukutaitoa halutaan valtioiden ja muiden sidosryhmien toimesta mitata, jotta ilmiölle voidaan asettaa tavoitteita ja seurata niiden edistystä (OECD INFE, 2012). Taloudellisen lukutaidon määrittely ja oikeanlainen

mittaaminen ovat myös Hustonin (2010) mukaan edellytyksenä koulutuksen merkityksen sekä tehokkaiden taloudellisten valintojen estävien asioiden ymmärtämiseen. Mittaamalla ilmiötä voidaan selvittää lukutaidon tasoa kansallisella tasolla ja asettaa tavoitteita sekä kuvata edistymistä. Tämän lisäksi mittaamisen avulla voidaan arvioida lukutaidon tasojen eroja erilaisen demografisten ryhmien välillä. (OECD INFE, 2012.)

2.4 Vakuutuslukutaito osana taloudellista lukutaitoa

Väestön taloudellista lukutaitoa on tutkittu, mutta suhteellisen pieni osuus siitä on keskittynyt vakuutustuotteisiin ja -kulutukseen (Tennyson, 2011). Vakuutusikäyttäytymiseen, vakuutuksiin liittyviin asenteisiin sekä vakuutusaiheiseen osaamiseen liittyvästä taloudellisesta lukutaidosta on käytetty termiä vakuutuslukutaito. Esimerkiksi Lin, Bruhn ja William (2019) ovat kuvanneet vakuutuslukutaidon muodostumista seuraavasti: 1. Vakuutuksen käsitteen ymmärrys sekä tietoisuus ja ymmärrys käsiteltävistä vakuutustuotteista, 2. Kohtuullinen käsitys kyseessä olevan vakuutuksen kattamista riskeistä, sekä 3. Kyky käyttää tätä tietämystä ja ymmärrystä arvioimaan vakuutusvaihtoehtoja sekä tekemään vakuutus päätöksiä, jotka ovat harkittu tiedostaen tiedetyt riskit. Vakuutuslukutaito voidaankin nähdä kuuluvan osaksi taloudellista lukutaitoa.

Vakuutukset ovat yksilön taloudelle olennainen aihe, ja ilman vakuutusta taloudelliset seuraukset voivat riskien realisoituessa olla merkittäviä (Kivisaari, 2018). Suomessa vakuutusten lakisääteisyys on vahvaa eläke-, työtaturma-, ajoneuvo- ja sairausvakuutuksen osalta, ja osin myös työttömyysvakuutuksen kautta henkilön kuuluessa työttömyyskassaan. Nämä edellä mainitut vakuutuslajit kuuluvat sosiaalivakuutukseen, joka on joko lainsäädäntöön perustuvaa, tai laeilla ohjailtua toimintaa (Rantala & Kivisaari, 2020). Rantalan ja Kivisaaren mukaan (2020) sosiaalivakuutus voidaan määritellä sosiaalisten riskien (henkilöriskit, kuten vanhuus, työttömyys ja kuolema) varalta järjestetyksi vakuutukseksi, joka toteutetaan julkisen vallan toimenpitein. Vaikka sosiaali- ja yksityisvakuutukset voivat osittain kattaa samanlaisia riskejä, on sosiaalivakuutukselle erityistä juuri julkisen vallan rooli sen järjestämisessä (Rantala & Kivisaari, 2020).

Tämä riskien julkinen vakuutus perustuu sosiaaliturvaan ja Suomen perustuslakiin. Perustuslain 19. pykälässä todetaan, että ”jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.” Laissa taataan kansalaisille oikeus perustoimeentuloon, jos heitä kohtaa työttömyys, sairaus, työkyvyttömyys, vanhuus, lapsen

syntymä tai huoltajan menetys. (Suomen perustuslaki 1999/731 §19). Ilman lakisääteistä vakuuttamista mahdollista olisi, että näiden riskien kustannukset realisoituessaan kaatuisivat julkisen järjestelmän päälle; onkin siis jo kustannussyistä mielekästä vakuuttaa kansalaisten sosiaaliset riskit lakisääteisesti.

Tämä julkisen vallan osallistuminen vakuutusjärjestelmään tuo väestölle mukanaan etuja; riskeiltä suojautuminen käy kansalaisilta helpommin eikä kyseisen vakuutusturvan laajuus riipu omista valinnoista tai elämäntilanteesta. Haasteena kuitenkin on se, että väestö voi kokea olevansa turvattu kaikenlaisien riskien varalta julkisen vakuutusjärjestelmän kautta, vaikka näin ei asia tosiasiassa ole. (Kivisaari, 2018). Onkin siis tärkeää yksilön hyvinvoinnin kannalta, että hän ymmärtää peruskonseptit sosiaali- ja yksityisvakuutusjärjestelmistä, eikä hänelle tätä kautta seuraa tietämättömyydestä johtuvia yllätyksiä tai ongelmia. Esimerkiksi Finanssiala ry:n toteuttamassa Vakuutustutkimus 2022 -selvityksessä (2022), johon palataan luvussa 3, mainitaan jopa 43 prosenttia vastaajista olevan täysin tai osittain samaa mieltä väittämän ”Vakavan matkasairauden tai -tapaturman kohdatessa Suomen valtio järjestää minulle tarvittaessa kotiinkuljetuksen”. Kuten Kivisaari (2018) toteaa, tämä ei todellisuudessa pidä paikkaansa, vaan ulkomailla vastuu on kansalaisella itsellään. Tällaisissa tilanteissa täten vakuutusosaamisen tarve korostuu (Kivisaari, 2018).

Vakuutusentarjoajia toki koskee säännöksiä liittyen kuluttajansuojaan. Esimerkiksi epäreilua kauppaa estävät lait, kuten EU:n Sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi (2005/29/EY), on tarkoitettu estämään epäreilua tai petollista vakuutusliiketoimintaa (Tennyson, 2011). Vakuutusentarjoajien toimintaa säädellään usein myös markkinasäännöksillä, jotka rajoittavat esimerkiksi sopimuksia tai markkinointitapoja (Tennyson, 2011). Suomessa tästä esimerkkinä toimii kuluttajalainsäädäntö, jota sovelletaan myös vakuutuksiin, pois lukien lakisääteiset vakuutukset sekä työntekijöiden ryhmähenkivakuutukset. Kuluttajalainsäädäntöön kuuluu esimerkiksi hyvä markkinointitapa: vakuutusten markkinointi ei saa olla harhaanjohtavaa ja siinä tulee tulla ilmi mahdollisimman totuudenmukainen kuva esimerkiksi korvauspiiristä ja vakuutusehdoista. Kuluttajan kannalta kohtuuttomia ehtoja ei myöskään ole sallittua käyttää; jos ehto tai sen soveltaminen jostain syystä olisi kohtuutonta, voidaan sitä sovitella tai se voidaan jättää ottamatta huomioon. (Kivisaari & Rantala, 2020).

Nämä hallinnolliset säännökset vakuutustoimialalla eivät kuitenkaan yksinään takaa kuluttajien järkevää kulutuskäyttäytymistä. Tietoinen ja osaava kuluttajakunta on tärkeä osa markkinoita, ja

varmin keino epäasiallisen vakuutustoiminnan torjumiseen. Jos kuluttajakunta on osaavaa ja koulutettua, voidaan markkinoita myös avata sääntelyltä, joka omalta osaltaan edistää niiden tehokkuutta. (Tennyson, 2011).

3 KIRJALLISUUSKATSAUS SOSIOEKONOMISEN ASEMAN YHTEYDESTÄ VAKUUTUSLUKUTAITOON

3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus menetelmänä

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla tutkittava ilmiö voidaan kuvata laaja-alaisesti ja tarvittaessa luokitella sen ominaisuuksia. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa vielä kahteen orientaatioon, narratiiviseen sekä integroivaan katsaukseen. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan antaa laaja kuva käsiteltävästä aiheesta tai kuvailla käsiteltävän aiheen historiaa ja kehityskulkua. (Salminen, 2011). Tässä narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa on tarkoitus luoda katsaus sosioekonomisen aseman yhteydestä vakuutusosaamiseen ja -käyttäytymiseen tarkastelemalla aiempaa tutkimusta ja tämän kautta selventämällä kyseistä ilmiötä, sen ominaisuuksia sekä kehitystä.

Kuten jo aiemmin on mainittu, suhteellisen pieni osuus taloudellisen lukutaidon tutkimuksesta on keskittynyt erityisesti vakuutustuotteisiin ja -kulutukseen (Tennyson, 2011). Tutkimusta on kuitenkin tehty, niin kansainvälisellä tasolla kuin myös Suomessa. Tämän katsauksen tarkoitus onkin koota näiden eri puolilla maailmaa toteutettujen tutkimusten tuloksia sekä tietoa yhteen ja luoda mielekäs ja informoiva kuvaus aiemman tutkimuksen sisällöstä ja tuloksista.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus muodostuu neljän vaiheen kautta: tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston keruu, aineiston kuvailu sekä tulosten tarkastelu (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen, 2013). Tutkimuskysymyksenä tässä kirjallisuuskatsauksessa toimii ”Miten sosioekonomisen aseman yhteyttä vakuutuslukutaitoon on käsitelty aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa?”.

Seuraavaksi käydään läpi seuraavat kolme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaihetta. Kolmannen luvun seuraavassa alakappaleessa tarkastellaan, miten aineiston keruu on tässä tutkielmassa tapahtunut vaihe vaiheelta. Tämän jälkeen kuvataan aineiston keskeinen sisältö ja tutkimusmenetelmät. Lopuksi tarkastellaan vielä katsauksen tuloksia ja johtopäätöksiä.

3.2 Kirjallisuuskatsauksen aineistonkeruu

Usein laajoista kirjallisuuskatsauksista ei käy ilmi, miten lähteet ovat hankittu (Metsämuuronen, 2005). Tässä katsauksessa on käytetty aineiston keruuvaiheessa etukäteen asetettuja kriteerejä lähteiden laadun varmistamiseksi, ja aineistonkeruun vaiheet kuvataan perusteellisesti. Aineistojen ensimmäiseksi kriteeriksi on asetettu aineiston alkuperäisyys. Toinen asetettu vaatimus aineistoille on niiden saatavuus ilmaiseksi. Kolmas on aineistojen suomen- tai englanninkielisyys. Neljäs ja samalla viimeinen sisäänottokriteeri on aineiston kuuluminen vakuutusosaamisen tai -käyttäytymisen aihepiiriin, sisällyttäen sosioekonomisen näkökulman.

Katsauksen laatiminen on toteutettu etsimällä relevantteja lähdeaineistoja, erityisesti tutkimusjulkaisuja, aihepiiriin liittyen. Tässä keinona on käytetty esimerkiksi hakusanojen ”insurance literacy”, ”insurance knowledge”, ”insurance socioeconomic status” sekä ”insurance behavior” käyttöä. Suomenkielisiä hakusanoja ovat olleet esimerkiksi ”vakuutus sosioekonominen asema” sekä ”vakuutustietämys”. Hakusanoja on käytetty julkaisujen keräämiseen Andor -palvelusta sekä Google Scholar -sivustolta. Tämän lisäksi kartoituksessa on hyödynnetty jo löydettyjen aineistojen lähdeluetteloita, joista on löydetty lisää hyödynnettäviä lähdeaineistoja.

Koska valtaosa tutkimuksesta on tehty Suomen ulkopuolella, päädyttiin aihetta käsittelemään kansainvälisellä tasolla, ei pelkästään Suomen sisällä. Täten aineistoiksi valikoituneisiin tutkimusjulkaisuihin pyrittiin sisällyttämään eri puolilta maailmaa tehtyjä tutkimuksia tasaisesti. Osa tutkimuksista karsittiin tarkastelun piiristä sillä perusteella, että tietyn maailmanosan tutkimukset olisivat saaneet huomattavasti muita suuremman painoarvon tässä katsauksessa, jos suuri määrä tutkimuksia tietyltä alueelta olisi sisällytetty käsittelyyn. Koska eri puolilla maailmaa yhteiskunnat eroavat toisistaan, jonkin tietyn alueen yhteiskunnassa esiintyvät ilmiöt eivät välttämättä ole yleistettävissä universaaleiksi. Täten ilmiön universaaleja yleispiirteitä ei olisi mielekäästä tarkastella vain yhden tietyn alueen ja yhteiskuntamallin pohjalta. Tässä katsauksessa ei ollut tarkoitus syventyä jonkin tietyn maantieteellisen alueen tutkimukseen aiheesta, vaan avata yleisemmin aiheen käsittelyä ja kehitystä suomen- ja englanninkielisen tutkimuksen piiristä. Taulukossa 1 esitellään kokonaisaineisto tiivistettynä.

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsauksen sisältämät tutkimukset, tavoitteet, keskeiset tulokset sekä aihepiiri.

Tekijä, vuosi & tutkimuksen nimi	Tavoite ja menetelmät	Keskeiset tulokset	Aihepiiri
Ulbinaitte, Aurelija; Kucinskiene, Marija; Le Moullec, Yannick, 2014. <i>The complexity of the insurance purchase decision making process</i>	Tavoitteena on esittää malli vakuutustuoteostopäätöksen muodostumisesta ja kuvata valintaprosessin monimutkaisuutta. Laadittua mallia havainnollistettiin käyttämällä sitä selvittämään erilaisten parametrien merkitystä ostopäätökseen.	1) tulotason yhteys kuluttajan ostohaluun ei ole lineaarinen 2) kuluttajilla on taipumus ostaa vakuutustuote ja kiinnittää vain vähän huomiota sen laatuun, jos he kokevat sen kohtuuhintaiseksi 3) sosiaaliset luokat suhtautuvat samankaltaisesti keskenään suhteutettuna tulotasoonsa 4) decoy-efekti voi vaikuttaa tietyn tuotteen kulutukseen, eikä valinta ole tällöin yksilötasolla tapahtuva, vaan siihen vaikuttaa sosiaalinen verkosto	sosioekonominen asema, vakuutusostokäyttäytyminen
Cucinelli, Doriana; Lippi, Andrea; Sonana, Maria Gaia. 2021. <i>Per aspera ad astra: The big challenge of consumers' insurance literacy</i>	Selvittää henki- ja vahinkovakuuttamislukutaitoon vaikuttavat tekijät Italian vakuutusmarkkinoilla. Tietyn pankkipalvelujen tarjoajan satunnaisesti valitut asiakkaat ovat vastanneet kyselylomakkeeseen.	Sosioekonomiset tekijät (erityisesti perheen tulotaso sekä taloudellinen herkkyyks), demografiset tekijät sekä finanssilukutaito ovat merkittävässä roolissa, kun selitetään henki- ja vahinkovakuutussektorin vakuutustietämystä.	sosioekonominen asema, vakuutustietämys
Finanssiala Ry, 2022. <i>Vakuutustutkimus 2022</i>	Tavoitteena on selvittää suomalaisten vakuutusikäytymistä, mielipiteitä vakuutuksista ja tietoa vakuutusasioiden hoidosta.	Tutkimuksessa on eritelty eri vakuutusten yleisyyttä suomalaisten keskuudessa. Tuloksissa esitetään eri vakuutuslajien yleisyyksiä ja kyseisen vakuutusten ottajien erilaisia piirteitä.	sosioekonominen asema, vakuutusostokäyttäytyminen
Kalmi & Ruuskanen, 2016. <i>Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin</i>	Artikkeli käsittelee vuonna 2014 toteutetun suomalaisten taloudellista tietämystä mittavaan kyselytutkimuksen tuloksia.	Suomalaisten vakuutustietämys on hyvällä tasolla. Vakuutustietämyksen ja yleisen taloudellisen tietämyksen korrelaatioksi on saatu 0,49. Heikompi suoritus taloudellisessa lukutaidossa ilmenee nuorilla, jonkin verran pienituloisilla, sekä naisilla. Korkea koulutus oli yhteydessä parempaan	sosioekonominen asema, vakuutustietämys

		taloudelliseen tietämykseen.	
Kadoya, Yoshihiko; Rabbani, Naheed; Saidur Rahim Khan, Mostafa; 2022. <i>Insurance literacy among older people in Japan: The role of socio-economic status</i>	Määritellä Japanin ikääntyneen väestön vakuutuslukutaidon yhteyttä demografisiin ja sosioekonomisiin tekijöihin. Data kerättiin Hiroshiman Yliopiston vuonna 2016 toteutetusta ikääntyneiden japanilaisten taloudellista asemaa käsittelevästä kyselystä. Kahden regressiomallin avulla tutkittiin muuttujien välisiä suhteita.	Vanhemman väestön vakuutuslukutaidon taso on alhainen Japanissa. Keskimäärin kolmasosa vastauksista oli oikein. Naiset, vanhin ikäluokka, henkilöt, joilla oli vähän varallisuutta sekä ihmiset, joiden työkokemus ei ollut liiketoiminnasta tai finanssisektorilta, ovat todennäköisimmin vakuutuslukutaidottomia.	sosioekonominen asema, vakuutustietämys
Hwangm, Tienyu; Gao, Simon, 2003. <i>The determinants of the Demand for Life Insurance in and Emerging Economy – The case of China</i>	Arvioida henkivakuutuslaskennan avaintekijöitä Kiinassa. Metodina toimii monimuuttujaregressiomalli, jolla on tutkittu henkivakuutuslaskennan yhteyttä tulotasoon, koulutustasoon sekä kaupungistumiseen valtion tasolla.	Sekä tulotason muutos että koulutustason muutos ovat tilastollisesti merkittävässä positiivisessa yhteydessä henkivakuutuslaskennan kanssa.	sosioekonominen asema, vakuutusostokäyttäytyminen
Atkinson, Adele; Messy, Flore-Anne, 2012. <i>Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study</i>	Tutkimus esittää tulokset OECD:n 14 maassa toteutetusta taloudellisen tietämyksen tutkimuksesta.	Tutkimusmaissa korkeamman koulutuksen sekä taloudellisen lukutaidon väliltä löytyy yhteys. Tulosten mukaan tietyiltä ryhmiltä voi puuttua ne oppimismahdollisuudet, jotka voisivat parantaa heidän taloudellista hyvinvointiaan.	taloudellinen lukutaito

Seuraavaksi esitellään käsitellyn aiemman tutkimuskirjallisuuden tuloksia. Ensin käsitellään vakuutusostokäyttäytymistä käsitteleviä tutkimuksia, jonka jälkeen siirrytään tarkastelemaan vakuutusosaamista käsitteleviä tutkimuksia. Lopuksi käydään läpi keskeiset tulokset ennen siirtymistä tilastoanalyysin tarkasteluun.

3.3 Vakuutuskäyttäytymisen ja sosioekonomisen aseman yhteys

Hwangm sekä Gao (2003) ovat tutkimuksessaan pyrkineet tunnistamaan kokonaisen väestön henkivakuutuslaskennan nousuun johtaneita tekijöitä ja selittämään tätä kasvua Kiinan vakuutusmarkkinoilla vuoden 1978 taloudellisten uudistusten jälkeen. Tutkijat alustavat tutkimustaan

kysymyksellä, voiko yhteiskuntarakenteen muutoksesta ja yhden lapsen politiikasta seuraava yksilön taloudellisen vastuun kasvu olla syynä enenevään vakuutustuotteisiin turvautumiseen (Hwangm & Gao, 2003).

Tutkijat esittävät hypoteesit, joiden mukaan henkivakuutuksen kysyntä on yhteydessä tuloihin sekä koulutukseen. Tulokset puhuvat hypoteesin puolesta, sillä niiden mukaan sekä tulot että koulutus korreloivat molemmat merkittävästi henkivakuutuskulutuksen kanssa Kiinassa. Tutkimuksessa esitetäänkin johtopäätökset, joiden mukaan nopea talouskasvu on kannustanut kuluttajia henkivakuutustuotteiden kulutukseen, ja koulutustasoa on onnistuttu nostamaan niin, että henkivakuuttamisen tärkeys ymmärretään ja tiedostetaan paremmin kuin aiemmin. (Hwangm & Gao, 2003).

Samaa aihetta yleisemmästä näkökulmasta ovat tutkineet Ulbinaite, Kucinskiene ja Le Moulllec (2014), jotka ovat luoneet aiemmasta tutkimuksestaan päivitetyn vakuutusostopäätösmallin, hintalaatusuhdetta kuvaavan trade off -suodattimen sekä valintaprosessia heijastavan kuvion. Aiempi malli olettaa, että vakuutustuotteen ostopäätös on kahden tekijän eli näkemyksen vakuutuksen tarpeelle sekä näkemyksen vakuutuksen edullisuudesta painotettu yhdistelmä (Ulbinaité & Le Moulllec, 2010). Uusi malli tarkentaa kuluttajien valmiutta vakuutuskulutukseen sekä elementtejä, jotka heijastavat eroavaisuuksia tämän valmiuden sekä tarkan vakuutustuotteen ostotapahtuman välillä (Ulbinaite, Kucinskiene & Le Moulllec, 2014).

Mallin tuloksista selviää, että muutama kuluttaja ostaa tulotasosta sekä kohtuuhintaisuudesta huolimatta vakuutuksen, sillä heitä ohjaa kohtuuhintaisuuden sijasta käsitys riskistä sekä tarpeesta vakuutukselle. Kaikki potentiaaliset kuluttajat eivät myöskään ole kiinnostuneita vakuutustuotteista, vaikka heidän tulotasonsa olisi korkea. Yhteys tulotason sekä ostohalun välillä ei siis ole lineaarinen, sillä ostohaluun vaikuttavat monet muutkin parametrit kuin tulotaso. (Ulbinaite, Kucinskiene & Le Moulllec, 2014).

Toinen saatu tulos on se, että keskimääräinen ostopäätös kasvaa samalla kun käsitys tuotteen kohtuuhintaisuudesta kasvaa; kun kuluttaja kokee vakuutustuotteen kohtuuhintaiseksi, hän on taipuvainen ostamaan sen ja kiinnittämään vähemmän huomiota sen laadullisiin piirteisiin. Sosiaalisten luokkien suhteet eivät eroa paljoakaan toisistaan, eli kuluttajilla on taipumus käyttäytyä samankaltaisesti tulotasosta riippuen, toki suhteutettuna heidän omaan tulotasoonsa. (Ulbinaite, Kucinskiene & Le Moulllec, 2014).

Ulbinaitte, Kucinskiene ja Le Moullec haastavat siis osin mallillaan Hwangmin ja Gaon tulokset tulotason yhteyden osalta; yhteys ostohalun ja tulotason välillä on olemassa, mutta se ei ole lineaarinen. Sen sijaan huomiota kiinnitetään tämän yhteyden lisäksi kohtuuhintaisuuden kokemuksen käsitteeseen, jolla on rooli ostopäätöksen muodostumisessa.

Suomessa vakuutusikäyttäytymistä on tutkinut Finanssiala ry, joka seuraa säännöllisesti suomalaisten vakuutusikäyttäytymistä ja -asenteita. Viimeisin tutkimus on toteutettu vuonna 2022. (Finanssiala ry, 2022). Tulosten mukaan keskimääräisellä suomalaisella taloudella on 3,5 erilaista vakuutusta. Eniten vakuutuksia on hyvätuloisilla talouksilla, johtavassa asemassa työskentelevillä sekä perheellisillä suomalaisilla. Korkeammat tulot vaikuttavat niin kotivakuutuksen, sairaskuluvakuutuksen, vapaaehtoisen henkivakuutuksen kuin myös eläke- ja säästöhenkivakuuttamisen yleisyyteen positiivisesti. Myös koulutuksella on vaikutusta vakuuttamiseen esimerkiksi kotivakuutuksen ja sairaskuluvakuutuksen saralla. Kuitenkin koulutusta tarkasteltaessa sairaskuluvakuutuksen osalta ammattikorkeakoulun käyneiden prosentti on korkein sen ollessa 29, kun matalin se on ylioppilailta ja opistotutkinnon käyneillä, 18 prosenttia. Korkeimman koulutuksen käyneillä ei siis ole näitä vakuutuksia eniten, eikä vähiten kouluttautuneilla vähiten. (Finanssiala ry, 2022).

Finanssiala ry:n tutkimuksen keskeiset tulokset viittaavat siihen, että vakuutuslajien kulutuksessa suurin positiivinen yhteys löytyy kulutuksen ja koulutuksen sekä tulojen väliltä. Suurempi kulutus, suuremmat tulot sekä korkeampi koulutus ovat siis yhteydessä suurempaan vakuutusten kulutukseen, eli toisin sanoen korkeamman sosioekonomisen aseman omaavat näyttävät kuluttavan enemmän erilaisia vakuutustuotteita.

Kaiken kaikkiaan vakuutusikäyttäytymisen tutkimusten tuloksista esille nousee selkeästi tulojen ja koulutuksen merkitys käyttäytymisen muodostumisessa. Hwangmin ja Gaon (2003) löydökset osoittavat, että tulot sekä koulutus korreloivat henkivakuutuskulutuksen kanssa. Toisaalta Ulbinaitte, Kucinskiene ja Le Moullec (2014) osoittavat, että yhteys tulotason ja ostohalun välillä ei ole lineaarinen, vaikka se onkin olemassa. Osa väestöstä ei siis kuluta vakuutuksia korkeasta tulotasosta huolimatta, ja osa pienituloisista kuluttaa tulotasostaan huolimatta niitä. He nostavat esille myös sosiaalisten luokkien taipumuksen käyttäytyä samalla kaavalla suhteutettuna omiin tuloihinsa (Ulbinaitte, Kucinskiene & Le Moullec, 2014). Tulojen ja koulutuksen yhteyttä vakuutuskulutukseen korostaa myös Finanssialan tutkimus (2022), jonka tulosten mukaan suurin positiivinen yhteys vakuutuskulutukseen löytyy juuri tuloista ja koulutuksesta. Toisaalta myös Finanssialan tutkimuksen

löydökset näyttävät, että korkein koulutus ei takaa kaikissa vakuutuslajeissa suurinta kulutusta eikä matalin alhaisinta kulutusta.

Tutkimusten tuloksista voidaan tehdä johtopäätökset, että koulutuksella ja tuloilla on yhteys kulutuksen muodostumiseen, joskaan se ei ole lineaarinen. Johtopäätöstä tehdessä on myös otettava huomioon esimerkiksi koulutuksen laatu; voidaan pohtia, onko esimerkiksi yliopistokoulutuksella ylipäättään merkitystä vakuutusikäytymisen muodostumiseen, vai tapahtuuko vakuutusikäytymiseen vaikuttava altistus jossakin muulla elämän osa-alueella, jonka suurin osa yliopistokoulutetuista kokee. Kulutusta pohtiessa tulee myös ottaa huomioon, että kulutuksen mittaaminen ei vielä tutki tämän kulutuksen järkevyyttä; voi olla, että esimerkiksi vähäisempi kulutus on harkittu päätös kantaa riskit, jos oma tulotaso sen kestää.

3.4 Vakuutusosaamisen ja sosioekonomisen aseman yhteys

Kadoya, Rabbani ja Khan (2022) ovat tutkineet Japanin vanhemman väestön vakuutuslukutaidon tasoa sekä sen yhteyttä sosioekonomisiin tekijöihin. Vastajille esitettiin väitteitä, joihin he vastasivat ”samaa mieltä”, ”eri mieltä” tai ”en tiedä”. Mukana olleet sosioekonomiset muuttujat olivat asumistilanne, koulutus, tulot, varallisuus, asumismuoto sekä ammatti. Näiden sosioekonomisten tekijöiden yhteyttä vakuutuslukutaidon saavuttamiseen tutkittiin kahdella regressiomallilla. (Kadoya, Rabbani & Khan, 2022).

Koulutuksen vaikutusta tarkasteltaessa matalimmat pisteet saivat ne, jotka olivat opiskelleet alle 12 vuotta. Vakuutuslukutaito ei kuitenkaan vaikuta kasvavan lineaarisesti koulutuksen myötä, sillä korkeimmat pisteet saivat 12–16 vuotta opiskelleet, eivät korkeimmin koulutetut. Ilmiö vaikuttaisi olevan siis samankaltainen kuin aiemmin esille tullut Finanssialan (2022) löydös sairaskuluvakuutuslukulutuksen jakautumisesta koulutustasojen välille. Molemmat Kadoyan, Rabbanin ja Khanin tutkimuksessa käytetyt mallit totesivat merkittävän yhteyden vakuutuslukutaidon sekä taloudellisen varallisuuden (positiivinen) sekä ammatin (johtava asema, liiketoiminta-ala tai finanssisektorilla työskentely, positiivinen) väliltä. (Kadoyan, Rabban & Khan, 2022).

Taloudellisen varallisuuden todettiin olevan positiivisessa yhteydessä vakuutuslukutaidon kanssa, indikoiden, että henkilöt, joilla on varallisuutta, ovat todennäköisemmin vakuutuslukutaitoisia. Kuitenkaan kodin omistamisen ei todettu olevan yhteydessä vakuutuslukutaitoon, viitaten siihen, ettei

pelkästään varallisuuden omistaminen johda korkeampaan vakuutuslukutaitoon. (Kadoyan, Rabban & Khan, 2022).

Ammatinvalinnalla nähdään olevan positiivinen yhteys vakuutuslukutaitoon, jos vastaaja on työskennellyt johdossa, liiketoiminnassa tai finanssisektorilla. Tekijät tulkitsevat tästä, että ihmiset oppivat ympäristöstään ja muilta ihmisiltä. Toinen regressiomalleista näyttää, ettei koulutuksella ole merkityksellistä yhteyttä vakuutuslukutaitoon. Tämän voidaan katsoa vahvistavan aiempaa; vakuutusasiat eivät ole oikeastaan osa yleistä oppimäärää, eikä yleisellä koulutuksella saavuteta tarkkaa tietoa, joka on osana vakuutuslukutaidon muodostumisessa, vaan sen oppiminen tapahtuu aiheeseen liittyvissä ympäristöissä. Tiivistettynä tutkimuksessa havaitaan, että ihmiset, joilla on etuoikeus päästä oppimaan yhteiskunnasta, ovat todennäköisemmin vakuutuslukutaitoisia. Sosiaalinen oppiminen on tärkeässä roolissa ikääntyneiden vakuutuslukutaidon muodostumisessa. (Kadoya, Rabbani & Khan, 2022).

Cucinelli, Lippi sekä Soana (2021) ovat tutkineet Kadoyan, Rabbanin ja Khanin tutkimuskulman kaltaisella näkökulmalla kuluttajien vakuutustietämykseen vaikuttavia tekijöitä Italiassa. Heidän tutkimuksensa pyrkii selittämään sosioekonomisten muuttujien rooleja osana vakuutusosaamisen (vakuutuslukutaidon osa-alue) muodostumista. Tutkijat ovat laatineet vastaajille paperisen kyselylomakkeen, joka on sisältänyt 8 kysymystä vakuutusosaamisesta. Keskimäärin vastaajat saivat pisteitä 4,6/8, eli yli puolet oikein. (Cucinelli, Lippi & Soana, 2021).

Sosioekonomisista muuttujista yhteys vakuutusosaamiseen löydettiin myös perheen tuloista sekä taloudellisesta hauraudesta (eng. financial fragility) (Cucinelli, Lippi & Soana, 2021). Näiden tulosten valossa vastaajat, joilla tulot ovat matalat ja joiden taloudellinen hauraus on suurempaa, eli esimerkiksi selviytyminen yllättävistä menoista on epävarmaa, ovat myös vakuutuslukutaidossaan heikommalla tasolla. Tutkimus selittää tätä esimerkiksi sillä, että heikossa taloudellisessa tilanteessa olevat henkilöt eivät välttämättä usko olevansa kykeneviä säästämään tai suunnittelemaan tulevaisuuttaan, eivätkä he tätä kautta kiinnostu raha- ja vakuutusasioista. (Cucinelli, Lippi & Soana, 2021).

Kalmi sekä Ruuskanen (2016) ovat tutkineet suomalaisten taloudellista lukutaitoa saman laatimansa aineiston pohjalta, jota tämän tutkielman toisessa empiriaosuudessa hyödynnetään. Tutkimusta varten on laadittu kyselytutkimus, joka on tehty OECD:n vuosina 2010–2011 toteutetun (Atkinson & Messy,

2012) ja vuonna 2015 toistetun taloudellisen kyselytutkimuksen pohjalta (Kalmi & Ruuskanen, 2016). Kalmin ja Ruuskasen laatimassa kyselyssä (2016) on laajennettu kysymyspohjaa, ja raportointi on laajennettu vakuutuslukutaitoon.

Tutkimusartikkelin tulokset kertovat, että suomalaisten taloudellinen lukutaito on kansainvälisessä vertailussa korkea. Artikkelin ottaa kuitenkin huomioon tämän tuloksen mahdollisen jakautumisen väestön keskuudessa, ja kolmas luku käsittelee sitä, keiden suomalaisten taloudellinen lukutaito on heikoin. Tutkijat ovat asettaneet kriteerit kullekin osa-alueelle, ja tietyn indeksirajan perusteella suoritus on arvioitu puutteelliseksi. Noin 28 prosenttia otoksesta on tutkijoiden mukaan saanut huonon arvion taloudellisesta tietämyksestä, 32 prosenttia taloudellisesta käyttäytymisestä ja 29 prosenttia vakuutusosaamisesta. (Kalmi & Ruuskanen, 2016). Tässä katsauksessa keskitytään aiheen mukaisesti käsittelemään vain tätä vakuutusosaamisen osiota.

Vakuutustietämyksen puutteet korostuivat yli 60-vuotiailla sekä pienituloisilla. Tutkijoiden mukaan pienituloisista lähes kahdella viidestä oli puutteita tietämyksessä. Sen sijaan yli 40 000 euroa vuodessa tienavien, joita voidaan pitää hyvätuloisina, vakuutustietämys oli todella korkealla tasolla, ja vain 12 prosentilla tietämys oli alhaista. Joukosta erottuivat myös yliopistokoulutetut, joista vain 16 prosentilla oli puutteita tietämyksessä. Muita korkeampi taso vakuutusosaamisessa löytyi myös yrittäjiltä. Vakuutusosaamisen todettiin kuitenkin olevan yleisesti kaikissa ryhmissä vahvempaa kuin sen yläluokassa eli taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä. (Kalmi & Ruuskanen, 2016).

Taloudellisen tiedon epävarmuus ja kehittyminen tulisi Kalmin mukaan ottaa huomioon taloudellisen koulutuksen antamisessa. (Kalmi, 2013.) Kalmi ja Ruuskanen ehdottavat tutkimuksessaan (2016), että Suomessa viranomaiset ottaisivat tehtäväkseen taloudellisen lukutaidon mittaamisen ja kehittämisen.

Atkinsonin ja Messyn tutkimuksessa esitetään tulokset OECD:n 14 maassa toteutetusta taloudellisen lukutaidon pilottitutkimuksesta (Atkinson & Messy, 2012). Tutkimus ei sivua erikseen vakuutuslukutaitoa, vaan raportoi taloudellisen lukutaidon tutkimuksen tuloksia. Tutkimus koostuu kolmesta kappaleesta, joista jokainen käsittelee yhtä osa-aluetta; tietämystä, käyttäytymistä sekä asenteita. Tutkimuksesta saadaan selville yleisesti taloudellisen lukutaidon tutkimuksen tuloksia, eli ne eivät liity suoraan vakuutuslukutaidon tutkimukseen, mutta samaan aihepiiriin.

Tuloksista selviää, että segmenttiin, jossa vastaaja ei saanut korkeita pisteitä yhdestäkään osa-alueesta, sisältyy suuri osa vastaajista, joilla on matala tulotaso. Vastaavasti segmentissä, jossa

vastaaja sai korkeat pisteet kaikissa kolmessa kategoriassa, on yliedustettuna korkean tulotason omaavat vastaajat. Tulos viittaa siihen, että korkeamman tulotason vastaaja sijoittuu todennäköisemmin korkeampien pisteiden segmentteihin. (Atkinson & Messy, 2012).

Tutkijoiden mukaan on mahdollista, että nämä erot johtuvat osittain tai kokonaan välittävistä muuttujista, kuten iästä tai koulutustasosta; tulot vaihtelevat sekä iän että koulutuksen perusteella (Atkinson & Messy, 2012). Tämä ei kuitenkaan poista löydösten tärkeyttä, sillä pienituloisimpien joukossa taloudellisen lukutaidon parantaminen olisi selkeästi hyvinvointia lisäävää, jos he saisivat apua parempaan rahankäyttöön. Tällöin myös ei-kannattavien taloudellisten päätösten tekemisestä tulisi epätodennäköisempää, ja kuluttajat voisivat mahdollisesti oppia löytämään tapoja, joilla he saisivat nostettua tulojaan. Pienituloisimmilla kuluttajilla ei ole samalla tavalla joustavaa mahdollisuutta oppia ”käytännössä” rahankäytöstä, sillä heillä ei ole varaa tehdä virheitä toiminnassaan. (Atkinson & Messy, 2012).

Tulon vakauden huomioon ottava analyysi näyttää, että kaikissa muissa maissa paitsi Unkarissa ja Irlannissa, keskimääräisten pisteiden välillä oli huomattavia eroja tulotason vakauden perusteella. Kaikissa näissä maissa keskimääräinen pistemäärä oli korkeampi niiden joukossa, jotka kertoivat tulonsa olevan säännöllisiä ja ennustettavia, kuin niiden joukossa, jotka kertoivat tulonsa vaihtelevan tai että he eivät aina saaneet sitä ajallaan, jos ollenkaan. (Atkinson & Messy, 2012).

Tuloksista nähdään, että jokaisessa maassa korkeamman koulutuksen sekä korkean taloudellisen lukutaidon välillä on yhteys. Saksassa tämä suhde on erityisen voimakas, ja Malesiassa sekä Puolassa nähdään myös selkeä kuvio, jossa korkeammin koulutetut yksilöt ovat todennäköisemmin myös korkean taloudellisen lukutaidon omaavia. Jokaisessa tutkimusmaassa koulutus on yhteydessä kokonaistulokseen silloinkin, kun tulot, ikä ja sukupuoli on kontrolloitu. Kaikissa maissa paitsi Tsekissä, jossa tulos on kyllä positiivinen, mutta ei tilastollisesti merkittävä kontrolloinnin jälkeen, tulokset ovat muiden tekijöiden kontrolloinninkin jälkeen merkittävästi korkeampia niiden vastaajien keskuudessa, jotka ovat jatkaneet koulutustaan toisen asteen jälkeen, verrattuna heihin, joilla on enintään toisen asteen koulutus. (Atkinson & Messy, 2012).

Tutkijoiden analyysi näyttää, että mahdollisuuksien epätasa-arvo voi estää yksilöitä olemasta taloudellisesti lukutaitoisempia. Tarkemmin ottaen koulutuksen sekä tulojen matalat tasot ovat yhteydessä matalampiin tasoihin taloudellisessa lukutaidossa, josta voidaan tehdä päätelmä, että tietyt

ryhmät voivat tällä hetkellä olla poissuljettuja toimista ja oppimismahdollisuuksista, jotka voisivat parantaa heidän taloudellista hyvinvointiaan.

Myös Finanssiala ry (2022) on käsitellyt tutkimuksessa vakuutuskulutuksen lisäksi vakuutusosaamista. Vastaajille on esitetty kaksi väittämää koskien vakuutuksia: ”Matkasairaudet ja -tapaturmat korvaava matkavakuutus on tarpeellinen aina matkustaessa” sekä ”Vakavan matkasairauden tai -tapaturman kohdatessa Suomen valtio järjestää minulle tarvittaessa kotiinkuljetuksen.” (Finanssiala, 2022). Ensimmäinen väite on totta, ja toinen väite on virheellinen.

Ensimmäisen väittämän kohdalla vastaukset eivät ole jakautuneet erityisen laajasti, sillä 91 prosenttia vastaajista oli sen kanssa täysin tai osittain samaa mieltä. Jäljemmän väitteen vastaukset ovat jakautuneet laajemmin. Noin viidesosa on väitteen kanssa samaa mieltä ja hieman yli viidesosa osittain samaa mieltä. Osittain samaa mieltä vastaajista on 16%, ja täysin eri mieltä väitteen kanssa on 23 prosenttia vastaajista. ”En tiedä” -vastauksen on antanut 18 prosenttia vastaajista. Täysin oikein on siis vastannut alle neljäsosa vastaajista. (Finanssiala ry, 2022).

Jos jäljemmän väitteen vastauksia jaotellaan tuloluokittain, nähdään, että alle 30 000 euroa tienaavista yhteensä 75 prosenttia on vastannut joko selkeästi tai osittain väärin, tai ei ole vastannut kysymykseen ollenkaan. Sen sijaan yli 70 000 euroa tienaavista selkeästi tai osittain väärän vastauksen antaneiden ja niiden, jotka eivät ole vastanneet ollenkaan, osuus on 49 prosenttia. Enemmän tienaavista siis selkeästi pienempi osuus on vastannut väitteeseen väärin. (Finanssiala, 2022).

Tutkimus tarkastelee vakuutuslajikäyttäytymisen lisäksi korvausmenettelyä. Korkeakoulututkinnon suorittaneilla, johtavassa asemassa olevilla, toimihenkilöillä sekä 40–49-vuotiailla on yleisempää hakea korvauksia. Yhteensä korvaushakemuksista on hylätty vain 7 prosenttia. Lomautettuna tai työttömänä olevista 11 prosenttia kertoi hakemuksen tulleen hylätyksi, kun taas työssäkäyvien vastausprosentti kysymykseen oli neljä prosenttia. Tuloilla ei näyttäisi olevan kovin suurta merkitystä korvaushakemuksen hylkäämiseen; alle 30 000 euroa vuodessa tienaavien korvaushakemuksista on hylätty 9 prosenttia, kun taas 50 000–70 000 euroa vuodessa tienaavien hakemuksista 6 prosenttia. (Finanssiala ry, 2022).

Kaiken kaikkiaan Vakuutusosaamista tarkasteltaessa Kadoyan, Rabbanin ja Khanin (2022) mukaan vakuutuslukutaitoa tarkastellessa korkeimmin koulutettujen suoritus ei ole vahvinta. Positiivinen

yhteys vahvaan vakuutuslukutaitoon löytyi myös taloudellisesta varallisuudesta sekä ammatista silloin, kun se oli johtavassa asemassa, liiketoiminta-alalla tai finanssisektorilla. (Kadoyan, Rabban & Han, 2022).

Sen sijaan positiivinen yhteys taloudelliseen vaurauteen sekä taloudellisen sektorin ammattiin herättävät kysymyksen, voiko vakuutuslukutaitoon vaikuttava oppiminen tapahtua yleiskoulutuksen sijasta käytännön kautta. Esimerkiksi taloudellinen vauraus voi mahdollistaa erilaisten taloudellisten ratkaisujen kokeilun ilman pelkoa siitä, että taloudellinen tilanne merkittävästi heikkenee, ja toisaalta taloudellisten asioiden parissa työskentely voi vahvistaa osaamista myös yksityiselämässä. Tutkijoiden tulkinta on samankaltainen; heidän mukaansa ihmiset oppivat ympäristöstään ja muilta ihmisiltä (Kadoya, Rabbani & Khan, 2022). Tätä vahvistaa regressiomallin löydös, jonka mukaan koulutuksella ei ole merkittävää yhteyttä vakuutuslukutaitoon. Tutkijat esittävätkin, että vakuutuslukutaito saavutetaan aiheeseen liittyvässä ympäristössä yleisen oppimäärän sijasta. (Kadoya, Rabbani & Khan, 2022).

Cucinellin, Lippin ja Soanan tulosten (2021) mukaan koulutustason sekä vakuutustietämyksen väliltä löytyy yhteys, samoin kuin tietämyksen ja perheen tulojen sekä taloudellisen haurauden väliltä. Cucinelli, Lippi ja Soana (2021) löysivät yhteyden koulutuksen ja vakuutustietämyksen väliltä, mutta heidän mukaansa myös taloudellisella hauraudella ja tulotasolla voi olla merkitystä tietämyksen muodostumiseen. Tämän myötä voidaankin pohtia esimerkiksi sitä, voivatko taloudellisesti varmassa asemassa olevat harjoitella ja kehittää vakuutuskäyttäytymistään ilman samanlaisista huolta seurauksissa kuin taloudellisesti hauraammassa tilanteessa olevat. Tulos ja siitä seuraava pohdinta on siis linjassa Kadoyan, Rabbanin ja Khanin (2022) tulosten kanssa.

Myös Kalmin ja Ruuskasen (2016) tulokset viittaavat tällaiseen johtopäätökseen, sillä heidän mukaansa puutteet tietämyksessä korostuivat juuri pienituloisilla, vaikka toisaalta he nostavat esille yliopistokoulutettujen hyvän tietämyksen tason. (Kalmi & Ruuskanen, 2016). Myös Finanssialan vakuutustietämystä mittaavan kysymyksen vastausjakauma näyttää, että parempituloisten vastaukset ovat keskimäärin parempia. (Finanssiala, 2022).

Viimeiseksi lisätään johtopäätöksiin vielä Atkinsonin ja Messyn (2012) tulosten johtopäätökset taloudellisesta tietämyksestä. Myös heidän tulostensa mukaan matalan tulotason vastaajat sijoittuivat tuloksissa muita huonommin. Tutkijat ovat tehneet samankaltaisen johtopäätöksen mihin tässä tutkielmassa tähän mennessä on päädytty; pienituloiset tarvitsevat apua parempaan rahankäyttöön,

jotta he saavat parannettua taloudellista lukutaitoaan ja tätä kautta lisättyä hyvinvointiaan. Atkinson ja Messy nostavat esille saman ilmiön, jossa pienituloisimmat kuluttajat eivät pääse ”harjoittelemaan” rahankäyttöä käytännössä riskeeraamatta toimeentuloaan. (Atkinson & Messy, 2012). Tutkijat esittävät, että ne ryhmät, joiden koulutus ja tulotaso on matala, voivat olla poissuljettuna niistä mahdollisuuksista, jotka parantaisivat heidän taloudellista hyvinvointiaan. (Atkinson & Messy, 2012).

Kaikkien tarkasteltujen tutkimusten perusteella voidaan tehdä päätelmä siitä, että koulutuksen ja tulojen matalat tasot ovat yhteydessä matalampaan suoritukseen vakuutuslukutaidossa sekä taloudellisessa tietämyksessä. Syy-seuraussuhteita on kuitenkin mahdotonta vielä näiden tulosten perusteella muodostaa. Koulutuksen ja tulojen erot kuitenkin saattavat aiheuttaa eriarvoisuutta taloudellisen tietämyksen ja vakuutuslukutaidon muodostumisessa tiettyjen väestöryhmien välille.

Näiden tulosten myötä voidaan pohtia, onko tulosten taustalla koulutuksen pituuden sijasta koulutuksen ala; onko esimerkiksi taloudellisen alan toisen asteen koulutuksen käyneiden suoritus parempaa kuin esimerkiksi suomen kielen yliopistokoulutuksen käyneiden? Ja toisaalta voiko tämä taloudellinen koulutus korreloida ammattien kanssa, joita tutkimuksessa on mainittu? Esimerkiksi tradenomikoulutuksen käyneet suuntautuvat usein juuri finanssi- tai liiketoiminta-alalle. Voidaankin pohtia, johtuuko parempi suoriutuminen suoraan koulutustasosta, vaiko kenties tästä ammatista, johon tietyn koulutuksen käyneet usein suuntaavat.

Tärkeää olisikin tutkia tätä mahdollisuuksien eriarvoisuutta tarkemmin ja kehittää keinoja, joilla kaikille kansalaisille turvattaisiin yhtäläinen mahdollisuus oppia vastaamaan omasta taloudellisesta tilanteestaan tehokkaasti ja hyvinvointia lisäävästi riippumatta heidän lähtökohdistaan. Löydökset johtavat kysymykseen esimerkiksi siitä, missä koulutusvaiheessa näihin taitoihin liittyvä oppiminen tapahtuu, ja onko tällaista opetusta sisällytetty yleisen oppimäärän koulutukseen? Jos vakuutusasioihin liittyvä oppiminen todella on käytäntöön pohjaavaa ja konkreettisten toimien kautta muodostuvaa, olisi tulevaisuudessa eriarvoisuuden vähentämiseksi hyödyllistä kehittää esimerkiksi jo perusasteella toteutuvia projekteja, jossa kuluttajat pääsisivät omilla toimilla harjoittelemaan ja kokeilemaan järkevää kulutuskäyttäytymistä.

4 TILASTOANALYYSI SOSIOEKONOMISEN ASEMAN YHTEYDESTÄ VAKUUTUSLUKUTAUTOON SUOMESSA

4.1 Taustamuuttujat ja niiden luokitus

Taustamuuttujina tässä analyysissä toimivat tutkimusaineistosta löytyvät sosioekonomista asemaa kuvaavat muuttujat eli tulo, koulutus, asumismuoto sekä työtilanne. Aineiston vastauksia muokattiin sen selkeyttämiseksi yhdistämällä vastausvaihtoehtoja luokiksi niin, että kuhunkin kysymykseen jäi jäljelle enintään neljä vastausvaihtoehtoa. Kukin vastaaja sijoittui johonkin näistä luokista taustamuuttujaominaisuutensa perusteella. ”En osaa sanoa / ei vastausta” / ”Muu, mikä?” -vaihtoehdot yhdistettiin omiksi luokikseen, jotka luokiteltiin ”missing” -vastauksiksi, eivätkä ne näin ollen tulleet mukaan taulukoihin tarkasteltaviksi. Taulukoissa näkyvät luvut ovat pyöristetty kokonaisluvuiksi selkeyden ja luettavuuden saavuttamiseksi.

Kuten taulukosta 2 näkyy, tulotaso luokiteltiin kolmeen luokkaan, alle 15 000 vuodessa, 15 000–39 999 euroa vuodessa ja yli 39 999 euroa vuodessa. Tasot yritettiin luokitella siten, että ne kuvastaisivat suurin piirtein pienituloisten, keskituloisten sekä korkeatuloisten henkilöiden tulotasoja. Alimpaan tuloluokkaan kuului kolmasosa vastaajista, keskimmäiseen hiukan yli puolet ja korkeimpaan noin 15 prosenttia.

Taulukko 2. Tuloluokat

Tuloluokat		
	frekvenssi	prosenttiosuus
alle 15 000 euroa vuodessa	454	33 %
15 000 - 39 999 euroa vuode	705	52 %
yli 39 999 euroa vuodessa	208	15 %
yhteensä	1367	100 %

Kuten taulukosta 3 näkyy, koulutusluokat on muodostettu sillä ajatuksella, että ne kuvastaisivat mahdollisimman hyvin ensimmäisen, toisen sekä kolmannen asteen koulutusasteiden tutkintoja. Näitä koulutusasteita kuvataan seuraavaksi perusasteen koulutuksen (peruskoulu, kansakoulu, vastaava), toisen asteen koulutuksen (ylioppilas, ammattikoulu, työpaikkakoulutus, opistotutkinto, erikoisammattitutkinto), sekä korkea-asteen koulutuksen (ammattikorkeakoulututkinto, alempi korkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto, tutkijakoulutus) perusteella. Perusasteen

koulutuksen on vastaajista käynyt hieman vajaa viidesosa, toisen asteen koulutuksen taas selkeästi yli puolet ja korkea-asteen koulutuksen neljäsosa.

Taulukko 3. Koulutusluokat.

Koulutusluokat		
	frekvenssi	prosenttiosuus
perusasteen koulutus	262	18 %
toisen asteen koulutus	840	58 %
korkea-asteen koulutus	358	25 %
yhteensä	1460	100 %

Kuten taulukosta 4 näkyy, asuminen luokiteltiin henkilön asumismuodon perusteella. Vastaajista ne, jotka vastasivat jommankumman vaihtoehdoista ”omistusasunto, velaton” ja ”omistusasunto, velkaa”, sijoittuivat luokkaan ”omistus, velallinen tai velaton”. Ne vastaajat, jotka valitsivat jonkin vaihtoehdoista ”vuokra-asunto”, ”sukulaisten tai ystävien luona, ilman vuokraa” tai ”asumisoikeusasunto”, sijoittuivat luokkaan ”vuokra tai vastaava”. Noin kuusikymmentä prosenttia vastaajista sijoittui luokkaan ”omistus, velallinen tai velaton” ja noin neljäkymmentä prosenttia vastaajista luokkaan ”vuokra tai vastaava”.

Taulukko 4. Asumisluokat.

Asumisluokat		
	frekvenssi	prosenttiosuus
vuokra tai vastaava	557	38 %
omistus, velallinen tai velaton	911	62 %
yhteensä	1468	100 %

Kuten taulukosta 5 näkyy, työtilannetta analysoitaessa vastaajat luokiteltiin työssäkäyviin, ei-työssäkäyviin sekä muihin vastaajiin. Työssäkäyvien luokkaan sijoittuivat vastaajat, jotka ovat joko kokopäivä- tai osa-aikatyössä, sekä päätoimiset yrittäjät. Ei-työssäkäyvien luokkaan sijoittuivat ne vastaajat, jotka ovat työnhakijoita, sekä ne, jotka eivät työskentele eivätkä hae töitä. Muihin vastaajiin sijoittuivat esimerkiksi kotona lapsista huolehtivat vastaajat, opiskelijat sekä eläkeläiset. Valtaosa vastaajista, 51 %, ovat työssäkäyviä. Ei-työssäkäyviä on vastaajista kuusi prosenttia, ja muuhun tilanteeseen sijoittuu 43 % vastaajista.

Taulukko 5. Työtilanneluokat.

	Työtilanneluokat	
	frekvenssi	prosenttiosuus
työssäkäyvä	752	51 %
ei työssäkäyvä	91	6 %
muu tilanne	634	43 %
yhteensä	1477	100 %

4.2 Vakuutusostokäyttäytymisen ja sosioekonomisen aseman yhteys

Aineiston analysointi aloitettiin tutkimuskysymyksestä ”Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön ostokäyttäytymiseen vakuutusten suhteen?”. Aineiston tilastollinen käsittely aloitettiin muokkaamalla aineistoa sopivaksi tutkittaviin kysymyksiin ja muuttujiin nähden. Tällöin jäljelle analysoitavaksi kysymyksiksi jäivät kysymykset seitsemän eri vakuutuslajin eli vapaaehtoisen eläkevakuutuksen, kotivakuutuksen, matkavakuutuksen, tapaturmavakuutuksen, henkivakuutuksen, säästöhenkivakuutuksen ja sairaskuluvakuutuksen olemassaolosta. Kaikki aineiston vastausvaihtoehtoluokat olivat ”on nyt”, ”ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin”, ”ei ole”, ”ei tiedä/ ei osaa sanoa”, sekä ”ei vastausta”. ”En osaa sanoa / ei vastausta” -vaihtoehdot yhdistettiin omiksi luokikseen, jotka luokiteltiin ”missing” -vastauksiksi, eivätkä ne näin ollen tulleet mukaan taulukoihin tarkasteltaviksi. Samaan luokkaan yhdistettiin vastaajista vielä ne, jotka antoivat vastauksen ”ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin”. Eli myöskään näitä vastauksia ei otettu huomioon. Tähän syynä on se, että vastauksesta ei selviä, onko esimerkiksi jokin sosioekonominen tekijä ollut erilainen silloin, kun vastaaja on omistanut kyseisen vakuutuksen. Tulokset olisivat siis mahdollisesti olleet virheellisiä, jos nämä vastaukset olisi laskettu mukaan samalla periaatteella kuin nykyiset vakuutukset. Vastauksista ”on nyt” -vastaukset koodattiin luokaksi 1, ja loput luokaksi 2.

Tutkimus mittaa henkilön kuluttamien erilaisten vakuutustuotteiden määrää. Vakuutustuotteiden kulutuksen järkevyyttä ei tuloksista taas voida nähdä. Tuloksista ei myöskään voida päätellä, onko vastaajalle järkevämpää kantaa riski vai vakuuttaa se. Erilaisten vakuutustuotteiden kulutuksen mittausta ei tarkoitakaan niiden järkevyyden mittaamista, vain niiden määrän. Tässä tutkimuksessa käsiteltiin vain tiettyjä vakuutustuotteita. Vastaajalta kysyttiin, mitkä seuraavista vakuutuksista hän omistaa tai on omistanut: vapaaehtoinen eläkevakuutus, kotivakuutus, matkavakuutus, tapaturmavakuutus, henkivakuutus, säästöhenkivakuutus ja sairaskuluvakuutus. Esimerkiksi

henkilön ottamat kaksi kotivakuutusta näkyy tämän tutkimuksen tuloksissa vain yhtenä otettuna vakuutuksena.

Taulukko 6. Vakuutusten määrä yhteensä -luokat.

Vakuutusten määrä yhteensä		
	frekvenssi	prosenttiosuus
korkea (5-7)	369	25 %
keskiverto (2-4)	751	51 %
vähäinen (0-1)	357	24 %
yhteensä	1477	100 %

Tutkimuskysymyksen tarkastelua varten luotiin vielä uusi muuttuja, “vakuutukset yhteensä”, joka tiivistää vakuutuskulutustavastaukset kolmeen eri luokkaan, joista yhteen kukin vastaaja sijoittuu. Esimerkiksi kuusi vakuutustuotetta omistava vastaaja sijoittuu korkean määrän luokkaan, kuten taulukosta 6 voidaan nähdä. Luokittelu toteutettiin muodostamalla summamuuttuja saaduista vastauksista. Eri vakuutuslajeja koskeviin kysymyksiin tehtiin uudelleenluokittelu niin, että vastauksesta “kyllä” vastaaja sai yhden pisteen, ja muut vastausvaihtoehdot yhdistettiin “ei” -vastaukseksi, josta vastaaja sai kaksi pistettä. Summamuuttujalle määritettiin kolme eri vastausluokkaa vakuutusten määrien perusteella: “korkea” (5–7 kpl), “keskiverto” (2–4 kpl) sekä “vähäinen” (0-1 kpl). Seuraavaksi tätä vakuutusten yhteismäärää verrattiin eri taustamuuttujiin ristiintaulukoimalla.

Taulukkoa 7 tarkasteltaessa vaakasuunnassa nähdään, että pienituloisimmista 12 prosenttia omistaa korkean määrän vakuutuksia, kun taas keskimmäisestä tuloluokasta kyseinen prosenttiosuus on 26 prosenttia ja korkeimmassa tuloluokassa 55 prosenttia. Keskierron määrän vakuutuksia omistavilla jakauma on tasaisempi; kaikissa tuloluokissa prosenttiosuudet vaihtelevat 42–55 prosentin välillä. Vähän tai ei ollenkaan vakuutuksia omistavilla erot ovat suuret. Vain 3 prosenttia suurituloisimmista sijoittuu tähän vastausluokkaan, kun taas pienituloisimmista jopa 39 prosenttia vastasi omistavansa yhden tai ei yhtäkään vakuutusta.

Taulukko 7. Tulot ja vakuutusten määrä

	Tuloluokkien ja vakuutusten määrän ristiintaulukointi			
	vakuutusten määrä yhteensä			
tuloluokka	korkea (5-7)	keskiverto (2-4)	vähäinen (0-1)	yhteensä
alle 15 000 euroa vuodessa	12 %	50 %	39 %	100 %
15 000 - 39 999 euroa vuodessa	26 %	55 %	20 %	100 %
yli 39 999 euroa vuodessa	55 %	42 %	3 %	100 %
yhteensä	25 %	51 %	24 %	100 %

Kaiken kaikkiaan taulukon 7 tuloksista ilmenee, että korkeammat tulot omaavat omistavat keskimäärin selkeästi enemmän vakuutuksia. Tästä ei voida vielä kuitenkaan päätellä sitä, johtuuko suurempi vakuutusten kulutus juuri suuremmasta tulotasosta, vai kenties jostakin toisesta vaikuttavasta muuttujasta.

Toisena vertailun kohteena oli koulutus sekä vakuutusten määrä. Kuten taulukon 8 tuloksista ilmenee, perusasteen koulutuksen omaavista 14 prosenttia omistaa korkean määrän vakuutuksia, kun taas korkean koulutuksen omaavilla vastaava prosenttiosuus on 37. Samoin vähäinen vakuutusten määrä on matalasti koulutettujen osalta yleisempää kuin keski- tai korkeakoulutettujen osalta; 39 prosenttia perusasteen käyneistä vastasi omistavansa yhden tai ei yhtäkään vakuutusta, kun toisen asteen koulutuksen omaavilla vastaava luku oli 25 prosenttia ja korkeakoulutetuilla vain 12 prosenttia. Keskiaverron määrän omistavien osuus on tasainen; matalasti koulutetuistakin melkein puolet, 48 prosenttia, omistaa 2-4 vakuutusta, ja keski- ja korkeakoulutettujen ero on vain 1 prosenttiyksikköä keskitason koulutusten omaavilla luvun ollessa 52 prosenttia ja korkeakoulutetuilla 51 prosenttia.

Taulukko 8. Koulutustaso ja vakuutusten määrä

	Koulutusluokkien ja vakuutusten määrän ristiintaulukointi			
	vakuutusten määrä yhteensä			
koulutusluokka	korkea (5-7)	keskiverto (2-4)	vähäinen (0-1)	yhteensä
perusasteen koulutus	14 %	48 %	39 %	100 %
toisen asteen koulutus	24 %	52 %	25 %	100 %
korkea-asteen koulutus	37 %	51 %	12 %	100 %
yhteensä	25 %	51 %	24 %	100 %

Tilastoanalyysin tuloksista voidaan siis nähdä, että korkeamman koulutuksen omaavat omistavat enemmän vakuutuksia kuin matalasti koulutautuneet. Tästäkään tuloksesta ei kuitenkaan voida

muodostaa selviä syy-seuraussuhteita. On myös huomioitava, että tässä tutkielmassa korkean asteen koulutusluokka sisältää sekä ammattikorkeakoulututkinnon, alemman korkeakoulututkinnon, ylemmän korkeakoulututkinnon että tutkijakoulutuksen. Tulokset eivät kerro, miten vakuutustuotekulutus jakautuu näiden koulutusryhmien välillä ja löytyykö niistä huomattavia eroja. Emme siis tiedä, onko esimerkiksi ylemmällä korkeakoulututkinnolla vahvempi yhteys vakuutustuotteiden kulutukseen kuin alemmalla korkeakoulututkinnolla.

Analyysin kolmas tarkasteltava muuttuja on asumismuoto. Kuten taulukosta 9 nähdään, vuokralla asuvista korkean määrän vakuutuksia omistaa 12 prosenttia ja vähäisen määrän 39 prosenttia, kun taas omistusasujilla ilmiö on käänteinen: 33 prosenttia omistaa paljon vakuutuksia, kun taas 15 prosenttia vähän. Molemmissa luokissa suurin vastaajaosuus löytyy kuitenkin keskiverrosta vakuutusten määrästä.

Taulukko 9. Asumismuoto ja vakuutusten määrä

	Asumismuotoluokkien ja vakuutusten määrän ristiintaulukointi			
	vakuutusten määrä yhteensä			
asumismuoto	korkea (5-7)	keskiverto (2-4)	vähäinen (0-1)	yhteensä
vuokra tai vastaava	12 %	49 %	39 %	100 %
omistus, velallinen tai velaton	33 %	52 %	15 %	100 %
yhteensä	25 %	51 %	24 %	100 %

Omistusasumisella on siis tulosten mukaan yhteys suurempaan vakuutustuotekulutukseen. Mahdollisia johtopäätöksiä tehtäessä tulee kuitenkin ottaa huomioon esimerkiksi tulojen mahdollinen vaikutus asumismuotoon. Omistusasuminen yhdistetään yleensä osaksi parempaa sosioekonomista asemaa, ja sen voidaan olettaa olevan yleisintä korkean tulotason omaavilla. Jos asumismuodolla ja tuloilla on yhteys toisiinsa, voi olla, että yhteys vakuutuslukulutukseen muodostuu vain jommankumman tekijän osalta. Kuitenkin tulokset näyttävät, että omistusasujilla erilaisia vakuutuksia on keskimäärin enemmän.

Neljäs vertailu tehtiin työtilanteen ja vakuutusten määrän välillä. Kuten taulukosta 10 näkyy, tarkastelluista muuttujista työtilanne on ainoa, jossa jokin muu kuin keskiverto määrä vakuutuksia sai jossakin vastaajaluokassa suurimman vastausosuuden; työttömistä vastaajista 50 prosenttia omisti vähän tai ei ollenkaan vakuutuksia, kun keskiverron määrän niitä omisti tästä luokasta 42 prosenttia. Vain 9 prosenttia työttömistä vastaajista omisti paljon vakuutuksia. Työssäkävivistä suurempi osuus omisti paljon vakuutuksia, 39 prosenttia, ja pienempi osuus vähän vakuutuksia, 12 prosenttia.

Taulukko 10. Työtilanne ja vakuutusten määrä

Työtilanneluokkien ja vakuutusten määrän ristiintaulukointi				
työtilanne	vakuutusosaamisen taso			
	korkea (5-7)	keskiverto (2-4)	vähäinen (0-1)	yhteensä
työssäkäyvä	39 %	49 %	12 %	100 %
ei töissä, töihin kykenevä	9 %	42 %	50 %	100 %
muu tilanne	11 %	54 %	36 %	100 %
yhteensä	25 %	51 %	24 %	100 %

Työtilannetta kuvaava ristiintaulukointi näyttää, että työssäkävillä on työttömiä todennäköisemmin paljon vakuutustuotteita. Korkean vakuutuskuluttamisen ryhmässä korostuu työssäkävien suuri osuus, keskiverron kuluttamisen ryhmässä ”muu tilanne” -luokan vastaajia on eniten, ja vähäisen kuluttamisen ryhmässä ei-työssäkävien vastaajaosuus korostuu. Jopa 50 prosenttia ei-työssäkävistä sijoittuu vakuutuskulutuksellaan vähäisen määrän luokkaan. Tämän perusteella näyttää siltä, että työssäkävynillä on yhteys suurempaan vakuutuskulutukseen.

4.3 Vakuutusosaamisen ja sosioekonomisen aseman yhteys

Seuraavaksi siirrytään käsittelemään vakuutusosaamista ja siihen liittyvää tutkimuskysymystä ”Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön vakuutusosaamiseen?”. Aineiston analysointi aloitettiin luokittelemalla vakuutusosaamista mittaavien väitteiden vastaukset niin, että oikeasta vastauksesta vastaaja sai yhden pisteen, ja väärästä tai ”en tiedä” vastauksesta 2 pistettä. Tämän jälkeen muodostettiin vakuutusosaamisen tason luokat, joita laadittiin neljä kappaletta (taulukko 11). Erinomaiselle osaamistasolle pääsi vastaamalla kaikkiin kysymyksiin oikein, hyvälle tasolle vastaamalla maksimissaan kahteen kysymykseen väärin, keskivertoon vastaamalla noin puoleen kysymyksistä oikein, ja alhaiseen vastaamalla melkein kaikkiin tai kaikkiin vastauksiin väärin. Myös tässä osuudessa on karsittu pois ns. ”missing” -vastaukset, joissa vastaaja ei ole kuvannut tarpeeksi tarkasti taustamuuttuja -luokkaansa eli esimerkiksi tulotasoan.

Taulukko 11. Vakuutusosaamisen tason luokat.

	Vakuutusosaamisen taso	
	frekvenssi	prosenttiosuus
erinomainen (11 oikein)	128	9 %
hyvä (9-10 oikein)	646	44 %
keskiverto (7-8 oikein)	470	32 %
alhainen (0-6 oikein)	233	16 %
yhteensä	1477	100 %

Taulukosta 11 ilmenee, että suurin osa vastaajajoukosta sijoittuu hyvään osaamistasoon. Melkein kymmenen prosenttia, 9 prosenttia vastaajista, on jopa saanut täydet pisteet. Alhaiseen luokkaan sijoittuneita on suhteellisen vähän, 16 prosenttia vastaajista. Yleisesti vastauksia tarkasteltaessa voidaan todeta, että osaaminen on vastaajien keskuudessa vahvaa.

Vakuutusosaamisen tasoja pyrittiin luokittelemaan niin, että vastausjoukko jakautuisi mahdollisimman tasaisesti ja loogisesti. Erinomaisen osaamisen luokka päädyttiin luokittelemaan niin, että vain täydet pisteet saaneet, joita oli yllättävän suuri joukko, pääsivät tähän luokkaan. Selkeästi suurin osuus, 44 prosenttia vastaajista, sijoittuivat hyvän osaamisen luokkaan. Keskiverron osaamisen luokka pyrittiin muodostamaan niin, että vastaajat, joiden osaaminen oli hieman parempaa kuin puolet pisteistä, pääsivät tähän luokkaan. Alhaisen osaamisen luokkaan sijoittuivat ne vastaajat, jotka saivat maksimissaan 6/11 kysymyksistä eli noin puolet tai vähemmän oikein.

Luokat eroavat Kalmin tutkimuksessaan (2016) muodostamista luokista, joissa alhaisimpaan luokkaan sijoittuvat vastaajat vastasivat oikein tasan tai alle kahdeksaan väitteeseen. Kalmin jaottelulla on pyritty ilmeisesti tasaisempiin frekvenssijakaumiin. Tässä tutkielmassa on päädytty tekemään ratkaisu, jossa selkeästi osaavaa kokonaisvastaajajoukkoa ei jaotella mekaanisesti tasaisiin luokkiin, vaan osaamistason määritelmät on laadittu tutkimuksen tekijän oman, loogiseksi koetun päätöksen pohjalta. Täten osa tuloksista myös eroaa Kalmin vastaavasta aineistosta laaditun tutkimuksen löydöksistä.

Kuten taulukosta 12 havaitaan, suoriutumiserot vakuutusosaamisessa ovat tuloluokkien välillä ovat jokseenkin maltillisia. Yleisilmiö näyttäisi kuitenkin olevan se, että suurituloisista suurempi osuus kuuluu parempiin osaamisen luokkiin kuin pienituloisista. Poikkeuksena tähän on kuitenkin erinomaisen osaamisen luokka; alimman tuloluokan tähän luokkaan kuuluva prosenttiosuus on kaikista tuloluokista suurin (9 %). Toki ero muihin luokkiin on yksi prosenttiyksikkö, eli hyvin vähäinen. Tulos kuitenkin näyttää, että ne vastaajat, jotka saivat kaikki kysymykset oikein, tulevat tasaisesti kaikista tuloluokista eikä mikään tuloluokka ole tässä yliedustettuna.

Taulukko 12. Tulot ja vakuutusosaaminen

tuloluokat (tulot vuodessa)	Vakuutusosaamisen tason sekä tuloluokkien ristiintaulukointi				
	vakuutusosaamisen taso				
	erinomainen	hyvä	keskiverto	alhainen	yhteensä
alle 15 000 euroa	9 %	43 %	28 %	20 %	100 %
15 000 - 39 999 euroa	8 %	43 %	34 %	15 %	100 %
yli 39 999 euroa	8 %	49 %	31 %	13 %	100 %
yhteensä	8 %	44 %	32 %	16 %	100 %

Hyvän osaamisen luokassa eri tuloluokkien vastaajaosuudet olivat suhteellisen tasaisia. Suurin prosenttiosuus löytyy kuitenkin ylimmästä tuloluokasta; melkein puolet eli 49 prosenttia ylimmän tuloluokan vastaajista sijoittui tähän luokkaan. Sekä alimman tuloluokan vastaajista että keskiluokan vastaajista 43 prosenttia sijoittui hyvän osaamisen luokkaan. Keskiaverron osaamisen luokassa suurin vastaajien prosenttiosuus löytyi keskimmäisestä tuloluokasta (34 %). Pienin tähän luokkaan prosenttiosuus oli pienituloisimmat, joista vain 28 prosentin suoritus oli tasoltaan keskiverto. Alhaisimmassa luokassa alimmalla tuloluokalla oli suurin edustus, sillä 20 prosenttia vastaajista sijoittui heikoimman suorituksen luokkaan. Pienin osuus eli 13 prosenttia taas löytyy suurimmasta tuloluokasta. Tilaston mukaan näyttää siis siltä, että alin tuloluokka saa suurimmat prosenttiosuudet sekä parhaassa että heikoimmassa suoritusluokassa. Ylimmän luokan osuus taas on suurin hyvän osaamisen luokassa. Keskiluokka saa ainoan suurimman prosenttiosuutensa keskiaverron osaamisen luokassa.

Kaiken kaikkiaan tilastoanalyysi osoittaa, että vakuutusosaamisessa on tuloluokkien välillä eroja. Esimerkiksi pienituloisista osa pärjää vakuutusosaamisessa todella hyvin, mutta toisaalta viidesosalla pärjäämisessä on selkeitä haasteita. Suurituloisten suoritus on tasaisempaa. Keskituloiset eivät pääse kärkeen hyvissä suorituksissa, mutta toisaalta heidän osuutensa ei heikossa suoriutumissakaan ole suurin.

Seuraavaksi ristiintaulukoitiin vakuutusosaamisen taso sekä koulutusluokat (taulukko 13). Erinomaisen osaamisen luokkaan sijoittui enimmillään 10 prosenttia (korkea-asteen koulutus) ja vähimmillään 7 prosenttia (perusasteen koulutus) koulutusluokkien vastaajista. Erot ovat siis muutamia prosenttiyksiköitä, eli suhteellisen pieniä. Hyvän vakuutusosaamisen tason saavuttaneiden määrä koulutusluokkien kesken on todella tasainen, sillä kaikista muista luokista paitsi perusasteen luokasta noin 43 prosenttia vastaajista sijoittui tälle tasolle. Perusasteen koulutuksen käyvistä hieman

suurempi osuus, 46 prosenttia vastaajista sijoittui hyvän osaamisen tasolle. Myös keskiverron osaamisen taso on luokkien kesken suhteellisen tasainen, mutta eroja löytyy; perusasteen koulutuksen käyneiden osuus on alhaisin, 29 prosenttia, ja toisen asteen koulutuksen käyneillä korkein, 33 prosenttia. Alhaiseen luokkaan sijoittuneiden kohdalla perusasteen koulutuksen käyneiden osuus on hieman korkeampi kuin muiden koulutusasteiden.

Taulukko 13. Koulutustaso ja vakuutusosaaminen

koulutusluokat	Vakuutusosaamisen tason sekä koulutusluokkien ristiintaulukointi				
	vakuutusosaamisen taso				
	erinomainen	hyvä	keskiverto	alhainen	yhteensä
perusasteen koulutus	7 %	46 %	29 %	18 %	100 %
toisen asteen koulutus	9 %	43 %	33 %	15 %	100 %
korkea-asteen koulutus	10 %	43 %	32 %	15 %	100 %
yhteensä	9 %	44 %	32 %	16 %	100 %

Tilastoanalyysin tulokset osoittavat kokonaisuutena, että korkeamman koulutuksen omaavat eivät suoriudu vakuutusosaamisessa juurikaan paremmin kuin pelkän perusasteen käyneet, vaan hyviä suorituksia löytyy tasaisesti eri koulutusluokista. Toki korkeakoulutetuista muutama prosenttiyksikkö enemmän sijoittuu erinomaiseen suoritustasoon, ja vastaavasti peruskoulun käyneistä muutama prosenttiyksikkö alhaiseen osaamistasoon. Mielenkiintoista on, että vaikka korkea-asteen koulutusasteen käyneiden vastaajien osuus erinomaisessa luokassa suurin, on perusasteen koulun käyneiden erinomaisen ja hyvän tason vastaajien osuus sama kuin korkea-asteen koulutuksen vastaava osuus. Korkeamman koulutuksen omaavat eivät siis suoriudu merkittävästi paremmin vakuutusosaamisessa kuin perusasteen käyneet. Erot ovat selvästi pienempiä kuin vakuutuskulutusta tarkasteltaessa. Tämä viittaa siihen, ettei koulutuksella ainakaan Suomessa ole erityisen merkittävää yhteyttä vakuutusosaamisen tasoon.

Koulutustaustan jälkeen tilasto-ohjelmalla käsiteltiin asumismuotoluokkia ristiintaulukoimalla ne vakuutusosaamistulosten kanssa. Kuten taulukosta 14 havaitaan, tulokset ovat todella tasaisia. Kaikissa muissa paitsi keskiverron osaamisen luokassa tuloserot olivat vain yhden prosenttiyksikön verran. Keskiverron osaamisen luokassakin ero oli vain kaksi prosenttiyksikköä. Asumismuodon ja vakuutusosaamisen yhteyttä tarkasteltaessa voidaan siis kaiken kaikkiaan todeta, että tulokset ovat todella tasaisia, joka viittaa siihen, ettei asumismuodon ja vakuutusosaamisen väliltä löydy yhteyttä.

Taulukko 14. Asumismuoto ja vakuutusosaaminen

	Vakuutusosaamisen tason sekä asumismuotoluokkien ristiintaulukointi				
	vakuutusosaamisen taso				
asumismuoto	erinomainen	hyvä	keskiverto	alhainen	yhteensä
vuokra tai vastaava	8 %	43 %	33 %	15 %	100 %
omistus, velallinen tai velaton	9 %	44 %	31 %	16 %	100 %
yhteensä	9 %	44 %	32 %	16 %	100 %

Viimeisenä tarkasteltiin vielä ristiintaulukoinnin avulla vakuutusosaamisen sekä työtilanneluokkien yhteyksiä (taulukko 15). Erinomaisen osaamisen saavuttivat työssäkävivistä 8 prosenttia, kun taas ei-työssäkävivistä mutta siihen kykenevistä 12 prosenttia. Muussa tilanteessa olevien osuus on näiden lukujen väliltä, 10 prosenttia. Ero työssäkävien ja ei -työssäkävien suoriutumisessa on siis 4 prosenttiyksikköä. Prosenttiero ei suuruudeltaan ole erityisen merkittävä, mutta osasta muista saaduista tuloksista osin poikkeava, sillä työssäkävien eli niin sanotusti paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevien osuus on pienempi kuin ei-työssäkävien. Hyvän osaamisen luokassa erot ovat pienempiä. Työssäkävistä 2 prosenttiyksikköä suurempi osuus sijoittuu tähän luokkaan kuin ei-työssäkävistä. Tämä tarkoittaa, että erinomaiseen tai hyvään luokkaan sijoittuu työssäkävistä yhteensä 53 prosenttia ja ei-työssäkävistä 55 prosenttia. Keskiverron osaamisen luokassa työssäkävien osuus on 33 prosenttia, ja ei-työssäkävien 30 prosenttia. Alhaisen osaamisen luokassa työssäkävien ja ei-työssäkävien osuudet ovat täysin samat keskenään.

Taulukko 15. Työtilanne ja vakuutusosaaminen

	Vakuutusosaamisen tason sekä työtilanneluokkien ristiintaulukointi				
	vakuutusosaamisen taso				
työtilanne	erinomainen	hyvä	keskiverto	alhainen	yhteensä
työssäkävä	8 %	45 %	33 %	15 %	100 %
ei töissä, töihin kykenevä	12 %	43 %	30 %	15 %	100 %
muu tilanne	10 %	42 %	31 %	17 %	100 %
yhteensä	9 %	44 %	32 %	16 %	100 %

Myös työllisyyden yhteyttä tarkasteltaessa siis nähdään, ettei työllisyys itsessään välttämättä paranna vakuutusosaamisen tasoa. Esimerkiksi työttömistä sijoittui neljä prosenttiyksikköä enemmän vastaajia erinomaisen osaamisen tasolle kuin työllisistä. Työttömien osuus erinomainen tai hyvä osaaminen -luokissa on myös suurempi kuin työllisten, vaikkakin ero on pieni. Tämä viittaa siihen, että sosioekonomisella asemalla työtilanteen suhteen ei olisi yhteyttä vakuutusosaamisen tasoon.

4.4 Yhteenveto tilastoaineistanalyysin tuloksista

Kahden eri vakuutuslukutaidon osan tarkastelu tilasto-ohjelman avulla näyttää, että aineiston vastauksien perusteella sosioekonomisella asemalla on vahvempi yhteys vakuutuskulutukseen kuin -osaamiseen. Kaikissa neljässä tarkasteluryhmässä erot olivat vakuutuskulutuksen kohdalla selkeitä, toisin kuin tämän jälkeen toteutetussa vakuutusosaamisen tarkastelussa, jossa erot olivat merkittävästi pienempiä ja osassa tarkastelutekijöistä olemattomia. Vakuutusosaamista tarkasteltaessa oikeastaan tulot on ainoa tarkasteltava tekijä, jossa jonkin verran selkeitä eroja luokkien väliltä löytyy. Voidaan siis todeta, että vakuutuskulutuksen ja sosioekonomisen aseman välillä on yhteys, mutta vakuutusosaamisen ja sosioekonomisen aseman väliltä ei tulotaso lukuun ottamatta löydy juurikaan yhteyttä tällä tutkimusmenetelmällä suomalaisesta aineistosta.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen, johtopäätökset sekä niiden merkityksen pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia sosioekonomisen aseman yhteyttä vakuutuslukutaitoon keskittyen erityisesti sen kahteen osa-alueeseen eli vakuutusikäytymiseen ja -osaamiseen. Tämä tehtiin selvittämällä väestön vakuutuslukutaidon tilannetta Suomessa ja ulkomailla. Teoreettinen viitekehys rakennettiin niin, että se tukee tutkimuksen tavoitteiden saavuttamista ja avaa lukijalle tutkittavaa ilmiötä yleisesti. Tutkimuskysymyksiä olivat:

1. Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön ostokäytymiseen vakuutusten suhteen (erilaisten vakuutusten määrään)?
2. Minkälainen yhteys sosioekonomisella asemalla on henkilön vakuutusosaamiseen?

Tutkimuskysymyksiin löydettiin vastauksia. Tilastanalyysi kertoo, että Suomessa varakkaammilla henkilöillä on pienituloisia henkilöitä enemmän vakuutuksia. Vakuutusosaaminen ei sen sijaan ole selvästi parempaa suurituloisten keskuudessa, vaikka tulokset tämän ryhmän eduksi jonkin verran parempia ovatkin. Tilastanalyysi osoittaa myös yhteyden koulutuksen ja suuremman vakuutuslukuksen välillä, joskaan yhteys ei ole yhtä merkittävä kuin suurempien tulojen ja suuremman vakuutuslukuksen välillä. Myöskään koulutuksen yhteys osaamiseen ei ole erityisen merkittävä, vaikka muutaman prosenttiyksikön eroja löytyy koulutusluokkien sijoittumisessa osaamisluokkiin. Suomessa vakuutusosaamisella ei siis näytä olevan vahvaa yhteyttä sosioekonomiseen asemaan. Sen sijaan sosioekonomisella asemalla näyttää olevan yhteys vakuutuslukuun.

Vertailtaessa tämän tutkielman sekä aiemman Suomessa tehdyn tutkimuksen tuloksia ulkomailla tehtyihin tutkimuksiin, voidaan tehdä varovainen päätelmä siitä, että Suomessa vakuutuslukutaidon ja sosioekonomisen aseman välinen yhteys ei tuntuisi olevan niin vahva kuin ulkomailla tehdyt tutkimukset näyttävät näiden maiden tuloksista. Kalmi ja Ruuskanen (2016) toki toteavat erityisesti pienituloisten vakuutuslukutaidossa olevan puutteita, mutta nostavat silti esiin suomalaisten korkean sijoittumisen kansainvälisessä taloudellisen lukutaidon vertailussa. He muistuttavat suomalaisten pärjäävän paremmin vakuutuslukutaidossa kuin sen yläkäsenteessä taloudellisessa lukutaidossa

(Kalmi ja Ruuskanen, 2016). Tämän myötä voidaan tehdä päätelmä, että vaikka suomalaistenkin vakuutuslukutaidon tasossa on eroja, ulkomaisten tutkimusten erot vaikuttavat olevan suurempia. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa ulkomaisia tutkimuksia tarkastellessa esille nousivat sekä vakuutusosaamisen että -käyttämisen osalta erityisesti tulojen ja koulutuksen yhteys niihin. Tarkasteltujen tutkimusten tulokset näyttävät, että koulutuksen ja tulojen matalilla tasoilla on yhteys heikompaan suoritukseen niin vakuutuslukutaidossa kuin taloudellisessa lukutaidossa. Tämä tuo esiin mahdollisuuden vakuutuslukutaidon mahdollisesta periytymisestä, jos sosioekonominen asema periytyy. Esimerkiksi Sirniön, Martikaisen ja Kauppisen (2013) mukaan vanhempien tuloilla on yhteys myös lasten tulevaan tulotasoon.

Tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että useissa tutkimusmaissa koulutus nostaa tietyille tasolle asti vakuutuslukutaitoa, ja suurempi tulo sekä suuntautuminen tietyille aloille vahvistavat sitä edelleen (Kadoyan ym., 2022; Cucinelli ym., 2021). Myös Atkinsonin ja Messyn (2012) taloudellista lukutaitoa koskevien johtopäätösten mukaan voidaan esittää tulkinta, että suuri osa taloudellisesta oppimisesta tapahtuu käytännön elämässä, oli se sitten harjoittelua koulussa tai myöhemmin elämässä. Käytännön oppiminen taas on resurssi, jonka käyttöön henkilö tarvitsee mahdollisuuden. Harjoittelun mahdollisuus tulisikin siis turvata kaikille, jos tasa-arvoiset lähtökohdat taloustaitojen oppimiseen halutaan taata.

Suomen kansainvälisesti verrattaen varsin hyvät tulokset vakuutuslukutaidon tason suhteen herättävät kysymyksen siitä, voisiko yksi hyvän osaamisen mahdollistaja olla Suomen tasa-arvoinen koulutusjärjestelmä? Suomen koulutusjärjestelmä on perinteisesti rakentunut tasapuolisuuteen ja tasa-arvoisuuteen. Oppivelvollisuuslailla pyritään turvaamaan perusosaaminen ja sivistys kaikille, ja lisäksi nostamaan koulutus- ja osaamistasoa (Oppivelvollisuuslaki 2020/1214 §1). Onko kenties niin, että Suomessa suurin osa väestöstä oppii tärkeimmät vakuutusaiheiset asiat peruskoulutuksessa, joka tarjotaan kaikille suomalaisille. Jos näin on, se on myönteinen ilmiö, joka olisi syytä säilyttää. Tämän onnistumiseksi ilmiö täytyy tunnustaa, jotta sen säilyttämiseksi osataan tehdä toimia. Suomen peruskoulutuksen taso ei silti todennäköisesti ole ainoa hyvän kansallisen vakuutuslukutaidon tason mahdollinen aiheuttaja, sillä niin kirjallisuuskatsauksen tutkimukset kuin myös tilastoanalyysi näyttävät, että myös tuloista löytyy yhteys vakuutuslukutaidon osa-alueiden tasoon.

Tilastoanalyysillä havaittu tulojen maltillinen yhteys hyvään vakuutusosaamiseen tukee aiemman tutkimuksen (Radoyan ym., 2022) ajatusta siitä, että suurituloisilla on paremmat mahdollisuudet harjoitella järkevää vakuutuskäyttämistä. Tätä tukee myös tilastoanalyysin tulos siitä, että

suurempituloiset kuluttavat pienituloisia enemmän erilaisia vakuutus tuotteita. Tulokset kertovat myös, että korkeakoulutettujen kulutus on suurempaa, mutta osaaminen ei merkittävästi parempaa. Mahdollisena syynä saattaisi olla se, että koulutus ei tietyn pisteen jälkeen tuo parempaa vakuutusosaamista. Se kuitenkin mahdollistaisi paremmat työmahdollisuudet ja tämän kautta korkeammat tulot. Tämä taas voisi johtaa suurempaan kulutukseen ja käytännössä oppimiseen, joka taas saattaisi johtaa parempaan vakuutusosaamiseen. Tämän merkitys voisi korostua tiettyjen, esimerkiksi talouden aloille, kouluttautuneiden henkilöiden kohdalla, kuten Radoyan ym. (2022) ovat ehdottaneet. Tilastoanalyysin tuloksen mukaan kulutuksen ero matalasti kouluttautuneilla ja korkeasti koulutetuilla on pienempi kuin kulutuksen erot eri tuloluokkien välillä. Tämä voisi viitata siihen, ettei korkea koulutus tuo automaattisesti suurempia tuloja, ja toisaalta kaikki suurituloiset eivät ole korkeakoulutettuja. Tämä tilanne voisi estää käytännön harjoittelun näiden korkeakoulutettujen, mutta matalatuloisten henkilöiden osalta.

Toisaalta suurempi yhteys tuloeroihin löytyi vakuutus kulutuksesta kuin -osaamisesta, mikä viittaa siihen, ettei suurempi tulo välttämättä takaa järkevämpää käyttäytymistä. Jos suurempituloiset henkilöt kuluttavat enemmän erilaisia vakuutus tuksia, se tarkoittaa vain suurempaa kulutusta. Vakuutusosaamisen yhteys tuloihin taas on pienempi, eli suuremmat tulot eivät ole yhtä vahvassa yhteydessä osaamisen tasoon kuin kulutuksen määrään. Kuitenkin sekä kirjallisuuskatsauksen että tilastoanalyysin tulokset viittaavat siihen, että tulot mahdollistavat ”kokeilun” eli käytännön kautta oppimisen. Osalla vastaajista tämä näkyy ehkä vain suurempana kulutuksena, mutta osalla vastaajista mahdollisesti myös parempana osaamisena.

Lopuksi tiivistetään saaduista johtopäätöksistä tärkeimmät. Tilastoanalyysillä saadun tuloksen mukaan korkeammalla sosioekonomisella asemalla on yhteys suurempaan vakuutus kulutukseen. Sen sijaan vakuutusosaamiseen sillä ei ole yhtä suurta yhteyttä, vaikka sosioekonomisen aseman osatekijöillä koulutuksella ja tuloilla onkin maltillinen yhteys siihen. Kirjallisuuskatsauksen tärkein tulos on se, että kansainvälisellä tutkimustasolla vakuutuslukutaidon ja sosioekonomisen aseman väliltä on löydetty yhteys, ja erityisesti taloudellisiin asioihin liittyvä oppiminen teoriassa ja käytännössä voi vahvistaa vakuutuslukutaidon tasoa. Suomessa erot vaikuttavat olevan maltillisempia kuin ulkomailla keskimäärin, mutta niin vakuutus kulutuksen kuin -osaamisen voidaan todeta olevan yhteydessä varsinkin koulutus- ja tulotasoon. Tämän myötä myös ulkomailla saatuja tuloksia ja johtopäätöksiä voidaan hyödyntää tutkittaessa vakuutuslukutaidon tilannetta ja tulevaisuutta Suomessa.

5.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset

Taloudenhallinta vaikuttaa suuresti henkilön elämään, joten on perusteltua tutkia sen osa-alueita, niiden eroja ja muodostumista. Aiheen rajausta vakuutuslukutaidon ja sosioekonomisen aseman yhteyteen on perusteltu, sillä eriarvoisuutta aiheuttavat ilmiöt ovat hyvin ajankohtaisia niin Suomessa kuin ulkomailla, ja siksi tarvitsevat tutkimusta. Juuri vakuutuslukutaito on tutkimuskohteena perusteltu, sillä taloudelliseen lukutaitoon verrattuna sitä on tutkittu suhteellisen vähän.

Tutkimuskysymykset pyrittiin rajaamaan niin, että ne kattaisivat mahdollisimman hyvin tutkittavan aihealueen eli vakuutuslukutaidon. Tutkimus rajattiin koskemaan vakuutuslukuusta ja -osaamista, sillä vakuutusasenteet ovat käsitteenä abstraktimpia ja haastavammin tilastollisesti mitattavia. Tutkimuksessa hyödynnetty tutkimusaineisto ”Suomalaisten taloudellinen tietämys” (2014) ei sisältänyt vakuutusasenteisiin liittyviä kysymyksiä, joten tilastoanalyysin asianmukaiseksi toteuttamiseksi rajausta oli tarpeellinen.

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä sopii tutkielmaan, sillä se auttaa lukijaa hahmottamaan jo havaittuja tuloksia erityisesti kansainvälisellä tasolla. Kirjallisuuskatsauksella saadaan toteutettua laaja yleiskuvaus aiheesta, ja se auttaa tunnistamaan yhteneväisyyksiä ja siten helpottaa tulosten yleistettävyyttä. Tilastoanalyysin aineisto on perusteltu, sillä sen Manner-Suomesta satunnaisotannalla kerättyjen 1477 havainnon voidaan perustellusti olettaa antavan luotettavan kuvan tilanteesta Suomessa. Se myös perustuu OECD:n kehittämään kyselyyn, joten vastaukset voivat tulevaisuudessa olla helposti verrattavissa myös muihin tutkimustuloksiin, joissa kyseistä OECD:n kyselyä on asianmukaisesti hyödynnetty.

Tutkimusmenetelminä toimineet narratiivinen kirjallisuuskatsaus ja tilastoanalyysi toivat aiheelle hieman erilaiset näkökulmat, joka toi tutkielmaan monia ulottuvuuksia. Haasteena tutkimuksen tekemisessä oli mahdollisuus liian suoriin ja siten mahdollisesti virheellisiin johtopäätöksiin, joita pyrittiinkin välttämään. Kirjallisuusaineisto toi tutkielmaan mukaan kansainvälistä näkökulmaa, ja tilastoanalyysin ja kirjallisuuskatsauksen tuloksia tarkasteltaessa on tärkeää muistaa tutkimusaineistojen, -alueiden ja -tilanteiden erot ja vältettävä tekemästä liian yleistettäviä tuloksia ja johtopäätöksiä. Tutkimuksessa pyrittiin tuomaan tilastoanalyysin osalta esille vain selkeät tulokset. Kirjallisuuskatsauksen perusteella pyrittiin havaitsemaan yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia eri

tutkimuksista, ja tätä kautta tekemään varovaisia johtopäätöksiä. Lopuksi tulokset koottiin yhteen, ja pohdittiin, voisivatko tilastoanalyysissa havaitut yhteydet olla mahdollisesti yhteneviä myös kirjallisuuskatsauksen havaintojen kanssa.

Kuten jo aiemmin on todettu, ei varsinkaan tilastoanalyysin tuloksista voida muodostaa selkeitä syy-seuraussuhteita. Esimerkiksi epäselväksi ja pohdittavaksi jää, mistä suurituloisten suurempi kulutus johtuu: paremmasta osaamisesta, suurista tuloista johtuen koetusta suuremmasta vakuuttamisentarpeesta vai kenties jostain muusta? Toisin sanoen kulutuksen ja osaamisen mittaaminen erikseen ei mittaa kulutuksen järkevyyttä tai osaamisen ja kulutuksen yhteyttä. Tilastoanalyysin tulosten avulla voidaan tehdä tulkintoja, mitä tulokset voisivat tarkoittaa ja luoda pohja-ajatuksia sille, miten niitä voitaisiin tutkia tarkemmin.

Myös sosioekonomisen aseman tekijöiden yhteydet toisiinsa pitäisi selvittää, jotta voidaan varmuudella määrittää niiden yhteydet vakuutuslukutaidon osa-alueisiin. Esimerkiksi koulutuksen ja tulotason välinen yhteys tulisi varmuudella selvittää, jotta tiedettäisiin, onko koulutuksella yhteys vakuutuskulutukseen tai -osaamiseen, vai onko koulutuksella yhteys tulotasoon, jolla taas on mahdollisesti yhteys vakuutuskulutukseen tai -osaamiseen.

Tulevaisuudessa voisi olla myös hyödyllistä selvittää esimerkiksi asenteiden yhteyttä ja vaikutusta sekä vakuutusosaamiseen että -kulutukseen. Ehkä tätä kautta voitaisiin esimerkiksi selvittää, miten asenteet vaikuttavat eri sosioekonomisista asemista tulevien vakuutuspäätöksiin. Esimerkiksi mielenkiintoista olisi tietää, voiko vakuutuskäyttäytyminen olla taloudellisesti epäoptimaalista hyvästä vakuutusosaamisesta huolimatta, asenteiden vaikutuksen takia. Tämä tutkimusasetelma toisi myös kokonaisvaltaisemman kuvan aiheesta, koska se ottaisi huomioon kaikki vakuutuslukutaidon käsitteen kolme osa-aluetta.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Atkinson, A. ja F. Messy. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15*. <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- Batsaikhan, U., & Demertzis, M. (2018). Financial literacy and inclusive growth in the European Union. *IDEAS Working Paper Series from RePEc*.
- Braunstein, S. ja Welch, C. (2002). Financial Literacy: An Overview of Practice, Research, and Policy. *Federal Reserve Bulletin*. s. 445-457. <https://doi.org/10.17016/bulletin.2002.88-11>
- Cucinelli, D., Lippi, A., & Soana, M. G. (2021). Per aspera ad astra: The big challenge of consumers' insurance literacy. *International Journal of Consumer Studies*, 45(6), s. 1357–1372. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12657>
- Grifoni, A. and F. Messy. (2012). Current Status of National Strategies for Financial Education: A Comparative Analysis and Relevant Practices. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 16, OECD Publishing, Paris*. <https://doi.org/10.1787/5k9bcwct7xmn-en>
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *The Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, No.2.* (296-316). <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>
- Hwang, T. ja Gao, S. (2003). The determinants of the demand for life insurance in an emerging economy – the case of China. *Managerial Finance* Vol. 29 No. 5/6, s. 82-96. <https://doi.org/10.1108/03074350310768779>
- Kadoya, Y., Rabbani, N., & Khan, M. S. R. (2022). Insurance literacy among older people in Japan: The role of socio-economic status. *The Journal of Consumer Affairs*, 56(2), s. 788–805. <https://doi.org/10.1111/joca.12448>
- Kalmi, P. (2013). Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki. *Kansantaloudellinen aikakausikirja – 109. vsk. - 2/2013*. s. 150- 157.
- Kalmi, P., & Ruuskanen, O-P. (2016). Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112(1), 6-21.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P., & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn

- tietoon/ Narrative literature review: from a research question to structured knowledge. *Hoitotiede*, 25(4), 291–.
- Kivisaari, E. (2018). Vakuutusosaaminen on talousosaamisen unohdettu laji. *Suomen Pankin e-kirjasten Talouslukutaito 2020-luvulla*. (s. 42-45).
- Klapper, L., Lusardi, A. ja van Oudheusden, P. 2015. *Financial Literacy Around the World – Insights from the Standard & Poor’s rating services global financial literacy survey*.
- Kuivalainen, S. (2007). Toimeentulotuen alikäytön laajuus ja merkitys. *Yhteiskuntapolitiikka -lehti* 72 (2007):1, s. 49-56.
- Lin, X., Bruhn, A., ja William, J. (2019). Extending financial literacy to insurance literacy: a survey approach. *Accounting and finance (Parkville)*, Vol. 59 (s1), s. 685-713. <https://doi.org/10.1111/acfi.12353>
- Lusardi, A. ja Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature* 2014, 52(1). 5-44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), the International Network on Financial Education (INFE). *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy*. Paris: OECD.
- Metsämuuronen, J. (2005). *Kokeellisen tutkimuksen perusteet ihmistieteissä*. International Methelp.
- OECD (2020). *OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy*.
- OECD INFE. (2011). *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire*.
- OECD. (2000). *Literacy in the Information Age – Final Report of the International Adult Literacy Survey*.
- Peura-Kapanen, L. ja Raijas, A. (2009). *Kuluttajien taloudellinen osaaminen 2000 -luvulla* (Keskustelualoitteita 38). Kuluttajatutkimuskeskus. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/6b78eff9-4fa8-4148-b01c-c12e95d9709a/content> (Viimeksi vierailtu 2.10.2023).
- Rai, K., Dua, S., ja Yadav, M. (2019). Association of Financial Attitude, Financial Behavior and Financial Knowledge Towards Financial Literacy: A Structural Equation Modeling Approach. *FIIIB Business Review Volume 8, Issue 1. s. 51-60*. <https://doi.org/10.1177/2319714519826651>
- Rantala, J., & Kivisaari, E. (2020). *Vakuutusoppi* (13. uudistettu painos.). FINVA.

- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? – Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. *Vaasan yliopiston julkaisuja, Opetusjulkaisuja 62, Julkisjohtaminen 4*.
- Servon, L.J ja Kaestner, R. (2008). Consumer Financial Literacy and the Impact of Online Banking on the Financial Behavior of Lower-Income Bank Customers. *Journal of Consumer Affairs, 42: 271-305*. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2008.00108.x>
- Sirniö, O., Martikainen, P., & Kauppinen, T. M. (2013). Intergenerational Determinants of Income Level in Finland. *Social Forces, 92(2)*, 463-490. <https://doi.org/10.1093/sf/sot098>
- Suomen YK -liitto. (2017). *Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030*. Sälekarin Kirjapaino Oy.
- Tennyson, S. (2011). Consumers' insurance literacy: evidence from survey data. *Financial Services Review (Greenwich, Conn.), 20(3)*, 165–.
- Ulbinaitė, A., Kučinskienė, M., & Le Moullec, Y. (2013). Determinants of Insurance Purchase Decision Making in Lithuania. *Inžinerinė Ekonomika, 24(2)*. <https://doi.org/10.5755/j01.ee.24.2.3439>
- Vilka, H. (2017). *Tutki ja mittaa – määrällisen tutkimuksen perusteet*. Tammi.

Verkkolähteet

- Finanssiala ry. (Viimeksi vierailtu 2.10.2023), VAKUUTUS. <https://www.finanssiala.fi/aiheet/vakuutus/#/>
- Finanssiala ry. (2022). *Vakuutustutkimus 2022*. <https://www.finanssiala.fi/julkaisut/vakuutustutkimus-2022/>
- Kalmi, Panu (Vaasan yliopisto) & Ruuskanen, Olli-Pekka (Tampereen yliopisto): Suomalaisten taloudellinen tietämys 2014 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2019-08-02). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3271>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (Viimeksi vierailtu 2.10.2023). *Eriarvoisuus*. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2018). *Sosiaali- ja terveyspalvelujen yhdenvertaisuuden käsitteet*. <https://thl.fi/documents/890257/905529/Sosiaali-+ja+terveyspalvelujen+yhdenvertaisuuden+k%C3%A4sitteet/aa8ade63-9046-479b-898e-900608099396>
- Tilastokeskus. (ei pvm.) (Viimeksi vierailtu 2.10.2023). *Survey-tutkimus*. https://www.stat.fi/meta/kas/survey_tutkimus.html

Virallislähteet

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/29/EY. Annettu Strasbourgissa 11.5.2005.

Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999.

Oppivelvollisuuslaki 2020/1214. Annettu Helsingissä 30.12.2020.

LIITTEET

Liite 1. Kysymykset q15_1 - q15_8 sekä q17 – q19 aineistosta ”Suomalaisten taloudellinen tietämys 2014”.

1. [q15_1] Vakuutuksen tarkoituksena on palauttaa vakuutettu vahinkoa edeltävälle taloudelliselle tasolle.
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
2. [q15_2] Henkivakuutus on tarpeellinen kaikille perheille, joilla on lapsia tai lainaa.
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
3. [q15_3] Voin myös säästää henkivakuutuksen avulla
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
4. [q15_4] Suurempi omavastuu pienentää vakuutusmaksua
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
5. [q15_5] Kotivakuutuksia on tarjolla monenlaisia: suppeita, laajoja ja erihintaisia
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
6. [q15_6] Vain omistusasuntoon kannattaa ottaa kotivakuutus
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
7. [q15_7] Kotivakuutus korvaa, jos sähkön hinta nousee yllättäen
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
8. [q15_8] Maksan kotivakuutusta viisi vuotta, eikä yhtään vahinkoa satu. Vakuutukseni on ollut hyödytön.
  - a. on totta
  - b. ei ole totta
  - c. en osaa sanoa
9. [q17] Milloin sinun täytyy tehdä vahinkoilmoitus vakuutusyhtiölle vahingon sattuessa?
  - a. Viimeistään kahden kuukauden kuluttua vahingosta

- b. Mahdollisimman nopeasti vahinkotapahtuman jälkeen, mutta viimeistään vuoden kuluttua tapahtumasta
  - c. Ilmoituksen tekeminen ei ole välttämätöntä, sillä vakuutusyhtiö selvittää asian
  - d. Ilmoitus tehdään mahdollisimman nopeasti poliisille, joka ilmoittaa vahingosta vakuutusyhtiölle
  - e. Ei tiedä/ei osaa sanoa
10. [q18] Korvaako vakuutus aina uuden vastaavan tuotteen hankintahinnan, esim. jos vanha polkupyörä varastetaan vai korvataan pyörästä jälleenhankinta-arvo?
- a. Vakuutus korvaa uuden tuotteen hankintahinnan
  - b. Pyörästä korvataan jälleenhankinta-arvo
  - c. Ei tiedä / Ei osaa sanoa
11. [q19] Ajatellaan, että samassa vakuutusyhtiössä vakuutettuna oleva ystäväsi ilmoittaa hänelle tapahtunutta vahinkoa ja saa suuremman korvauksen. Miten tämä vaikuttaa sinun vakuutukseesi?
- a. Ei mitenkään, sillä vahinko tapahtui ystävälle
  - b. Vakuutusmaksuni nousevat ystäväni vilpillisen toiminnan takia
  - c. Vakuutusmaksut laskevat, koska yhtiöllä on yksi vahinko vähemmän korvattavana
  - d. Ei tiedä / Ei osaa sanoa

Liite 2. Kysymykset q4_14 – q4_20 aineistosta ”Suomalaisten taloudellinen tietämys 2014”.

1. [q4_14] Mitä seuraavista tuotteista sinulla on nyt? Entä onko sinulla ollut niistä jotain aiemmin?
Vapaaehtoinen eläkevakuutus
  - a. On nyt
  - b. Ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin
  - c. Ei ole
  - d. Ei tiedä/ei osaa sanoa
  - e. Ei vastausta

2. [q4_15] Mitä seuraavista tuotteista sinulla on nyt? Entä onko sinulla ollut niistä jotain aiemmin?
Kotivakuutus
  - a. On nyt
  - b. Ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin
  - c. Ei ole
  - d. Ei tiedä/ei osaa sanoa
  - e. Ei vastausta

3. [q4_16] Mitä seuraavista tuotteista sinulla on nyt? Entä onko sinulla ollut niistä jotain aiemmin?
Matkavakuutus
  - a. On nyt
  - b. Ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin
  - c. Ei ole
  - d. Ei tiedä/ei osaa sanoa
  - e. Ei vastausta

4. [q4_17] Mitä seuraavista tuotteista sinulla on nyt? Entä onko sinulla ollut niistä jotain aiemmin?
Tapaturmavakuutus
  - a. On nyt
  - b. Ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin
  - c. Ei ole
  - d. Ei tiedä/ei osaa sanoa
  - e. Ei vastausta

5. [q4_18] Mitä seuraavista tuotteista sinulla on nyt? Entä onko sinulla ollut niistä jotain aiemmin?
Henkivakuutus (kuolemanvaravakuutus)
  - a. On nyt
  - b. Ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin
  - c. Ei ole
  - d. Ei tiedä/ei osaa sanoa
  - e. Ei vastausta

6. [q4_19] Mitä seuraavista tuotteista sinulla on nyt? Entä onko sinulla ollut niistä jotain aiemmin?
Säästöhenkivakuutus
  - a. On nyt
  - b. Ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin
  - c. Ei ole
  - d. Ei tiedä/ei osaa sanoa
  - e. Ei vastausta

7. [q4_20] Mitä seuraavista tuotteista sinulla on nyt? Entä onko sinulla ollut niistä jotain aiemmin?
Sairauskuluvakuutus

- a. On nyt
- b. Ei ole nyt, mutta on ollut aiemmin
- c. Ei ole
- d. Ei tiedä/ei osaa sanoa
- e. Ei vastausta